

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗВО УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра пасторального богослов'я

Магістерська робота

САМОПІЗНАННЯ ЧЕРЕЗ ШЛЯХ ВІРИ У КНИЗІ ТОМАСА МЕРТОНА
«СЕМІЯРУСНА ГОРА»

Студент 6-го курсу: Юрій Пітила
Науковий керівник: Михайло Плоцідем
доктор пасторального богослов'я
Рецензент: Богдан Грушевський
доктор пасторального богослов'я

Львів 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1: ЖИТТЄВИЙ ТА ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ТОМАСА МЕРТОНА	8
1.1. Біографічний нарис	8
1.2. Духовний шлях Томаса Мертона: від Англіканської до Католицької Церкви	14
1.3. Монаше та священниче служіння	18
1.4. Письменницька спадщина Томаса Мертона	22
РОЗДІЛ 2: ДУХОВНІ ПОГЛЯДИ ТОМАСА МЕРТОНА.....	24
2.1. Основні натхненники духовних поглядів монаха-трапіста Томаса Мертона.....	24
2.2. Поєднання християнства та буддизму в поглядах Томаса Мертона	29
2.3. Теми миру, соціальної справедливості та міжрелігійного діалогу в творчості Томаса Мертона	33
2.3.1. Тема миру	33
2.3.2. Тема соціальної справедливості	35
2.3.3. Міжрелігійний діалог	38
РОЗДІЛ 3: ПРОЦЕС САМОПІЗНАННЯ ЧЕРЕЗ ДОСВІД ВІРИ У КНИЗІ ТОМАСА МЕРТОНА «СЕМІЯРУСНА ГОРА».....	41
3.1. Книга «Семиярусна гора»: історія створення, визначення літературного жанру, критика	41
3.2. Самопізнання як категорія духовності: від емпіричного «я» до «я» трансцендентного.....	45
3.3. «Пошук істини та пошук Бога» у досвіді віри Томаса Мертона	51
ВИСНОВОК.....	59
СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	63

ВСТУП

Людина здавна прагне до самопізнання. У часі пошуків власного «Я» вона зустрічається з багатьма труднощами. Це, здебільшого, приводить її до розуміння того, що без допомоги Бога їй надто важко пізнати себе. Вона починає шукати Його, удосконалювати свою віру через різноманітні духовні практики, аби чути те, що Він промовляє до неї.

Як знаємо, Бог говорить у тиші. Тиша нерозривно поєднується із самотністю, перебуванням наодинці. Саме цю тишу й самотність для кращого пізнання Бога й самого себе шукав і Томас Мертон – монах-трапіст, священник, видатний письменник та поет. Його твори на тему духовності стали досить популярними в усьому світі. Їх читали й читають досі не лише католики, але й люди інших конфесій чи релігій, багатьом ці тексти допомогли віднайти віру. Найбільш відомою книгою Томаса Мертона є автобіографія – «Семярусна гора». Вона описує його життєвий шлях від народження до 33 років (у цьому часі він вже майже сім років перебуває в монастирі отців-трапістів у Луїсвілі, штат Кентукі, що в Америці).

Трапісти – це монахи, котрі дотримувалися досить аскетичного способу життя. Вони нечасто виходили із монастиря, намагалися не контактувати з зовнішнім світом, вели спокійне, тихе й молитовне життя. Щоправда, це мало стосувалося Томаса Мертона, хоч він і говорив у своїх ранніх записах, що не хоче продовжувати писати твори, адже це йому нагадує про колишнє життя. Віднайшовши рівновагу між життям монаха та письменника, він пише «Семярусну гору», у якій висвітлює багато проблем, пов'язаних із пошуком віри та власного «Я». Будучи практично атеїстом, Томас раптово змінює свою думку щодо Бога. Він віднаходить себе у Християнстві, а саме в католицизмі. У 23 роки він охрещується, у 26 – приходять у монастир. Цей шлях становлення Мертона у вірі та пошуки себе через віру в Бога і є описані в «Семярусній горі».

Актуальність роботи: на даний час суспільство намагається знівелювати вплив віри на людину. У ХХІ столітті людина часто губить цінності, котрі є основою пізнання власного «Я». У «Семирусній горі» Мертон дає зрозуміти читачеві важливість віри як одного з основних джерел пізнання самого себе. Через свій досвід, через призму свого життя, Томас намагається донести людям, що можна будь-коли повернутися до Бога, навіть будучи найбільшим грішником. А Бог, у свою чергу, допоможе через віру відкрити зовсім нові горизонти душі.

Метою цієї роботи є дослідити роль віри в самопізнанні людини на основі книги «Семирусна гора» Томаса Мертона.

Для детальнішого розкриття мети поставлені наступні **завдання**:

1. Дослідити основні періоди життя Томаса Мертона.
2. Дослідити вплив деяких духовних авторитетів на Томаса Мертона.
3. Дослідити різні духовні практики, котрі монах втілював у своєму духовному житті.
4. Охарактеризувати основні методи самопізнання через віру Томаса Мертона.
5. Дослідити підхід автора до оцінки власного «я» та його основні кроки до віднайдення себе у вірі.
6. З'ясувати вплив монашого життя на віру людини згідно з Томасом Мертоном.
7. З'ясувати роль віри в пізнанні самого себе.
8. Показати вплив віри на зміну життя людини.

Об'єктом даного дослідження буде явище самопізнання через призму віри в Томаса Мертона, **предметом** – основні методи самопізнання людини через віру.

У цій роботі будуть використані наступні **методи** наукового дослідження:

1. **Аналізу**, котрий використовуватиметься при читанні текстів.
2. **Синтезу**, за допомогою якого з прочитаних текстів можна скласти загальну думку Томаса Мертона на певні теми.

3. **Порівняння.** За допомогою цього методу можна вибрати певне наукове джерело та порівняти його з іншими.

4. **Хронологічний.** Дозволяє послідовно дослідити та розповісти біографію Томаса Мертона.

Оригінальністю роботи є новизна цього дослідження. На даний час в Україні є надто мало наукових робіт, котрі беруть за основу творчість Томаса Мертона, зокрема, «Семиярусну гору». Ця книга стала відкриттям у ХХ столітті, її прочитала велика кількість людей, вона виходила надзвичайно великими тиражами. Томас Мертон, як казали тогочасні критики, зумів у ній дати відповіді на запитання, котрі тоді турбували все суспільство. З часом її було перекладено 20-ма мовами світу, зокрема й українською. Це сталося у 2017 році, хоча більшість перекладів іншими мовами було здійснено набагато швидше. У зв'язку з цим з'явилася можливість читати і аналізувати цю книгу рідною мовою. У цій роботі оригінальним також є аналіз самопізнання людини через віру в «Семиярусній горі», адже шлях віри Томаса Мертона й те, як він його описує в даній книзі, є вражаючим.

Огляд основних джерел та літератури:

Для детального огляду життя та поглядів Томаса Мертона використовуватиметься книга «Семиярусна гора», яку переклала українською мовою Марина Білонога і яка була видана у 2017 році видавництвом «Свічадо». У цій роботі також буде використано для кращого розуміння постаті Мертона наступні книги:

- Mott Michael. *Seven mountains of Thomas Merton*. Boston 1984.
- Furlong Monica. *Merton. A biography*. New York 1980.
- Forest Jim. *Living with Wisdom. A life of Thomas Merton*. New York 1992.

У цих книгах представлений глибокий аналіз життя та діяльності Томаса Мертона. Будуть взяті до уваги також такі написані Мертоном твори, як: «Роздуми на самоті», «Нові зерна контемпліції» та ін.

Структура роботи: Дана робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку та списку джерел та літератури.

У першому розділі буде детально оглянуто біографію Томаса Мертона, починаючи від його народження в містечку Прад, що на півдні Франції до трагічної смерті від удару електричним струмом у Бангкоку. Окремо також буде виділено підрозділ для детального огляду розвитку покликання Мертона, зокрема його пошуків віри та хрещення в Католицькій Церкві. Ще один підрозділ розповість про прихід до монастиря, монаше та священиче служіння отця Луї (саме таке ім'я Томас отримав при обітах), його активну суспільну діяльність. Опісля буде коротко описано творчий доробок Мертона. Загалом перший розділ має на меті детальніше розглянути біографію Мертона, зокрема шлях його становлення у вірі.

У другому розділі будуть описані основні духовні погляди Томаса Мертона. Спочатку буде названо тих, хто найбільше вплинув на виховання та формування його поглядів. Буде коротко описане вчення Томаса щодо поєднання Християнства та Дзен-буддизму, їх схожостей та відмінностей. Опісля цього буде представлено погляди Мертона щодо тем миру, соціальної справедливості та міжрелігійного діалогу. Саме вони найчастіше зустрічаються в його пізній творчості, листуванні з багатьма відомими людьми та публікаціях у журналах та газетах.

У третьому розділі «Процес самопізнання через досвід віри в книзі Томаса Мертона “Семиярусна гора”» буде представлено основні методи пізнання себе через віру крізь призму досвіду Томаса Мертона. В основному, розділ базуватиметься на книзі «Семиярусна гора», проте буде взято до уваги й декілька інших творів автора, аби уточнити його думку щодо певних тем. Будуть описані передумови створення та важливість «Семиярусної гори» з-поміж інших книг Мертона. Буде також розглянуто самопізнання людини як категорію духовності, те, яким чином Томас Мертон зумів завдяки досвіду віри вийти поза себе, пізнаючи зовсім інші, нові горизонти власної душі. Опісля цього буде описано

ВСТУП

глибший досвід Мертонна в пошуках Бога та Його істини крізь призму його розуміння тиші, самотності та молитви.

РОЗДІЛ 1

ЖИТТЄВИЙ ТА ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ТОМАСА МЕРТОНА

Життя монаха-трапіста Томаса Мертона було досить нелегким. Будучи ще дитиною, він втрачає матір, згодом – і батька. Його релігійні погляди часто змінювалися, особливо в юності. Перебуваючи на декількох континентах, у багатьох країнах, навчаючись у різного роду школах та університетах, він усіяко намагався пізнати себе, свою духовність, своє власне «я».

Важливо зазначити, що один із авторів, котрий описав біографію Томаса Мертона, так говорить про «Семиярусну гору»:

Вона була лише очевидним початком того, що називалося «постійною автобіографією», і якщо Томас Мертон все життя займався автобіографією, він також був «антиавтобіографом». «Антиавтобіограф» атакує саму суть форми, ставить під сумнів її надійність, висміює приводи для написання та вибирає впливи таким чином, що часто, як це не парадоксально, покращує дійсність форми та робить її ефективнішою¹.

Відтак потрібно розуміти, що сам автор розповідає про себе зовсім у протилежному тоні, аніж це до нього робили інші, що писали автобіографію.

1.1. Біографічний нарис

Томас Мертон народився «[...] останнього дня січня 1915-го року під знаком Водоля, в часі великої війни, у затіні французьких гір неподалік кордону з Іспанією»². Сталося це в містечку Прад, що на півдні Франції. Батьки його дуже ризикували, залишаючись там, адже тривала війна, і Оуена (батька Томаса) могли ув'язнити чи забрати до армії. І хоч фронт був далеко, знайомі всіляко намагалися переконати їх переїхати до Америки. Зважаючи на вік дитини, батьки не наважилися на це й вирішили залишитися³.

¹ Mott M. *Preface // Seven mountains of Thomas Merton*. Boston 1984, 22.

² Мертон Т. *Семиярусна гора*. Львів 2017, 1.

³ Див. Mott M. *Seven mountains of Thomas Merton*. Boston 1984, 8.

Батько Томаса, Оуен Мертон сам був родом із Нової Зеландії. Працював переважно художником, дуже любляв цю справу, щоправда, йому було важко пояснити родині, що саме цим він зароблятиме на життя. Його незалежність та енергійність привела його до Парижа, де він зустрічає свою майбутню дружину, Рут, котра була родом із Америки⁴. Сам Томас описує матір так: «Мені видається, що мати була людиною невілених мрій і нестримного прагнення до досконалости. [...] Мати не надавала великого значення Церкві та релігії, коли йшлося про виховання сучасних дітей»⁵.

Коли Томасу був майже рік, Мертони все ж переїжджають до Америки в район Нью-Йорка, Дугластон, на Лонгайленд, де жили батьки матері. Дідуся Томаса всі кликали лагідно Дідо, а бабусю – Бонмаман. Вони були абсолютно протилежними у характерах, перший – енергійний та активний, друга – розсудлива та нерішуча. Через конфлікт поколінь Мертони згодом переїжджають у район Флашинг, що недалеко від Дугластона. Перебуваючи там, хлопець починає більше комунікувати з дітьми, і по-новому відкривається навіть родичам та близьким людям⁶.

У 1918 році в Мертонів народжується другий син – Джон-Пол⁷. Томас його описує так: «Він був дитиною сумірною, тихою, набагато врівноваженішою за мене, без усіх тих неясних душевних поривань та імпульсів»⁸. Щоправда, із цих слів можна зрозуміти, що Томас відчував свою недосконалість та незадоволення ним. Методи навчання матері часто змушували його розуміти, що від нього вимагали більшого. Вона особисто навчила хлопця писати й читати⁹.

Коли Джон-Полу виповнилося шість місяців, до Мертонів у гості із Нової Зеландії приїжджає друга бабуся – Гертруда¹⁰. Вона, як казав Томас, навчила його молитви «Отче наш». І хоч батько колись знайомив хлопця з цією

⁴ Див. Мертон. *Семиярусна гора*, 3.

⁵ Там само, 3-4.

⁶ Пор. Furlong M. *Merton. A biography*. New York 1980, 5-6. // Мертон. *Семиярусна гора*, 6.

⁷ Див. Мертон. *Семиярусна гора*, 7.

⁸ Там само.

⁹ Див. Furlong. *Merton. A biography*, 12.

¹⁰ Див. Mott. *Seven mountains of Thomas Merton*, 18.

молитвою, саме бабуся допомогла йому запам'ятати й не забувати її. Загалом, релігійне виховання в сім'ї Мертонів спочатку було на другому плані. На перший виступали освіта, уникання помилок, допомога у віднайденні свого місця в житті. Томас згадує, що вони ніколи не ходили до церкви у Флашингу. Матір час від часу ходила в молитовний дім на збори квакерів, батько інколи ходив разом із нею¹¹.

Третього жовтня 1921 року через рак шлунку помирає мати Томаса. Її було кремовано, проте Томас не був присутній при цьому процесі, він залишився з тіткою в машині¹². Батько був дуже засмучений і прибитий горем, проте згодом починає повністю присвячувати себе малюванню. Він із сином багато подорожує, зокрема проводить безліч часу на Бермудах, шукаючи різні місця для зображень на картинах. Невдовзі після цього батько залишає Томаса із Дідом і Бонмаман, а сам із друзями вирушає до Франції¹³.

Залишившись тоді зі своїм братом у дідуся та бабусі, Томас зміг нарешті відчутти справжній смак дитинства. Він по-новому пізнав Джона-Пола, знайшов собі нових друзів. Йому також вдалося більше пізнати духовність своїх близьких: дідусь був членом «Лицарів храму» – організації, що була негативно налаштована проти Католицької Церкви, бабуся любила читати релігійні книги, обоє були протестантами¹⁴. Будучи ще дитиною, він усвідомлював, що матір померла, а батько був далеко від нього: «Джон Пол був не тою компанією, з якою хотів би бути Томас, і згадуючи часи, проведені на Бермудах, він сумував за батьком»¹⁵. Згодом тато забере хлопця з собою до Європи, а Джона-Пола залишить разом із дідусем та бабусею, тож вони бачитимуться набагато рідше. Проте тоді це зовсім не засмучувало Томаса, навіть навпаки, він відчував певний тріумф¹⁶.

¹¹ Див. Мертон. *Семиярусна гора*, 9.

¹² Див. Mott. *Seven mountains of Thomas Merton*, 20.

¹³ Див. Мертон. *Семиярусна гора*, 17-21.

¹⁴ Див. там само, 24-27.

¹⁵ Mott. *Seven mountains of Thomas Merton*, 25.

¹⁶ Див. Mott. *Seven mountains of Thomas Merton*, 26-27.

Повернення до Франції стало для хлопця визначним у плані досвіду та початком великої любові до цієї країни, католицької культури. Вони оселяються у Сент-Антонен – містечку на півдні Франції. Серцем цього міста була церква, адже всі вулиці сходилися до неї. Недалеко звідти батько купує землю, де згодом збудує будинок. Томас знову розпочинає навчання, вже там, у місцевій школі, а через деякий час переводиться у лицей у Монтобан, що недалеко від Сент-Антонена¹⁷. «Я благав батька забрати мене з цієї нещасної школи, але марно»¹⁸. Лицей був католицьким, мабуть тому батько так наполягав на ньому. Там він пише два твори, ще один йому не вдалося завершити¹⁹.

Щонеділі до лицю приходив протестантський пастор, котрий говорив із учнями на різні богословські теми. І хоч розмови не були глибоко духовними, Томасу вдавалося робити певні моральні висновки²⁰. «Я вдячний, що отримав бодай оті уроки релігії у віці, коли особливо їх потребував. Втім, на жаль, ті уроки не принесли багато користі. [...] Яка користь від релігії без особистого духовного наставництва?»²¹. Свого роду «наставником» у дитинстві став для Томаса тато, котрому було важливим релігійне та моральне виховання хлопця:

Воно не було постійним, систематичним процесом, це радше спонтанні, принагідні, звичайні розмови. Батько ніколи особливо не прагнув і не ставив собі за мету навчити мене релігії, проте якщо він розмірковував про якісь духовні речі, то майже завжди ділився своїми думками зі мною – невимушено і природньо²².

Згодом Оуен разом із сином вирушають до Англії, де жив його дядько Бен. Томас йде до школи «Ріплі-Корт», що у графстві Суррей. Щоправда, він прийшов туди вже при закінченні літнього семестру, не знав латинської мови, проте після жахливого лицю у Монтобані, ця школа була для нього свого роду «спасінням».

¹⁷ Див. Furlong. *Merton. A biography*, 20-23.

¹⁸ Мертон. *Семиярусна гора*, 58.

¹⁹ Див. Furlong. *Merton. A biography*, 25.

²⁰ Див. Мертон. *Семиярусна гора*, 58.

²¹ Там само, 59.

²² Там само.

Томас відвідує щонеділі англіканську церкву, а по вечорах там ж співає духовні гимни, що сильно вплинуло на його духовний стан, він стає краще молитися²³.

У «Ріплі-Корт» хлопець навчався два роки, і згодом, коли навчання стало для нього надто важким, дядько Бен направляє його у школу в Оукам – маленьке містечко, котре було головним у графстві Лестершир²⁴. Щоправда, перед відправленням туди сталась іще одна, не дуже приємна для хлопця подія. Він разом із батьком чудово провів великодні канікули у Кентербері. Опісля цього Томас закінчує навчальний рік у «Ріплі-Корт», а Оуен їде у Францію. Згодом хлопець отримує звістку, що батько сильно захворів. Він їде із командою з крикету до Іллінгу, де жили дядько Бен і тітка Мод. Саме у них у будинку і лежав хворий Оуен. Томас ще тоді розумів, що з батьком не все гаразд²⁵. Згодом тато потрапляє у Мідлсекський шпиталь, що в Лондоні. Через деякий час хлопець дізнається від дядька Бена, що Оуен має злоякісну пухлину в мозку, тому йому залишалось жити вже зовсім мало²⁶. «Батько тоді був приречений вмирати повільно і болісно, роками, тоді як лікарі тільки наближались до своїх відкриттів»²⁷.

У школі в Оукамі Мертон досить швидко здобуває знання, вивчає досконало англійську, всебічно розвивається. Згодом стає редактором шкільного журналу «Оукаміан». Завдяки цій посаді відкриваються його лідерські якості²⁸. Коли Мертон переходить до шостого класу, він потрапляє під прямий вплив і керування нового директора школи – Ф. С. Догерті. Завдяки йому Томас вивчав все більше і більше нового, готувався до вступу в Кембридж²⁹. «Він належав до людей широких поглядів, і я не розумів, чим йому насправді завдячую, аж поки не покинув Оукама»³⁰. Незабаром у гості до Мертонів навідуються Дідо, Бонмаман та Джон-Пол. У часі цієї поїздки Дідо вручає Томасу частину свого

²³ Див. Furlong. *Merton. A biography*, 28-29.

²⁴ Див. Мертон. *Семиярусна гора*, 72-75.

²⁵ Пор. Furlong. *Merton. A biography*, 31 // Мертон. *Семиярусна гора*, 76.

²⁶ Мертон. *Семиярусна гора*, 79.

²⁷ Там само, 80.

²⁸ Див. Furlong. *Merton. A biography*, 41-42

²⁹ Див. Мертон. *Семиярусна гора*, 82.

³⁰ Мертон. *Семиярусна гора*, 82.

спадку. Мертон пише, що у цей момент від відчував, що може стати «блудним сином» і відправитися у «вільне плавання»³¹.

У часі навчання в Оукамі Томасу довелося пережити одну з найбільш неприємних подій у його житті – через пухлину мозку помирає його батько. Томас називав тата найбільш віруючим з усіх у їхній родині³². Звістка про його смерть спантеличила хлопця, проте глибоко в душі він казав: «[...] я вірю, що у Христі Живому я колись знову побачу тата»³³.

Після довгих пошуків себе Томас Мертон наважується зробити відчайдушний крок, охрещується і через деякий час вступає у монастир Богородиці Гетсиманської у Америці, штат Кентукі, котрим опікувалися монахи-трапісти. Відбулося це 13 грудня 1941 року. 21 лютого 1942 року його постригають у новики, він отримує нове ім'я – брат Луї.³⁴ У 1944 році він складає перші монаші обіти, а 19 березня 1947 на святого Йосифа – вічні³⁵.

4 жовтня 1948 року брат Луї випускає свою найвідомішу працю – автобіографію «Семиярусна гора», котру згодом буде перекладено більше як на 16 мов світу³⁶.

26 травня 1949 року на свято Вознесіння Господнє Томас Мертон (у монашестві – брат Луї) стає священиком, одразу ж наступного дня служить Святу Месу³⁷. Незадовго після цієї події, у грудні 1949 року Мертон розпочинає викладати вступ до богослов'я для новиків у монастирі. Тут він починає нову сторінку життя, котра триватиме 16 років. Щоправда, викладання забиратиме у нього багато часу та сил³⁸.

Будучи у монастирі, отець Луї займається письменницькою діяльністю та своїм духовним життям. Пише такі відомі твори як «*Seeds of contemplation*» (1949), «*The Ascent to Truth*» (1951), «*The Sign of Jonas*» (1953) та ін. У вересні

³¹ Див. Мертон. *Семиярусна гора*, 85-90.

³² Див. там само, 93-94.

³³ Там само, 95.

³⁴ Див. Forest J. *Living with Wisdom. A life of Thomas Merton*. New York 1992, 79.

³⁵ Пор. Furlong. *Merton. A biography*, 141 // Shannon W. *Silent lamp: the Thomas Merton story*. New York 1993, 123.

³⁶ Див. Forest. *Living with Wisdom. A life of Thomas Merton*, 89-90.

³⁷ Див. Shannon. *Silent lamp: the Thomas Merton story*, 140

³⁸ Див. Forest. *Living with Wisdom. A life of Thomas Merton*, 104.

1955 року його призначають магістром новиків. Ця посада включала в себе їх навчання та наставництво³⁹.

У 1968 році з 7 по 10 грудня у Бангкоку бере участь у зустрічі монашества. 10 грудня був знайдений мертвим у себе в кімнаті. Смерть наступила внаслідок удару електричного струму⁴⁰.

1.2. Духовний шлях Томаса Мертона: від Англіканської до Католицької Церкви

Духовний шлях Томаса Мертона починається з дитинства, де змалечку він виховувався у християнській ідеології. Вже будучи юним, хлопець починає шукати себе у вірі, читати різного роду літературу, зокрема філософського та релігійного жанру. Шукає також певних людей, з яких бере приклад і вчиться у них духовності.

Після закінчення школи Томас подорожує Європою, а згодом вирушає до родичів у Америку, де проводить решту літніх канікул. По їхньому закінченні він повертається у Англію, аби розпочати навчання у Кембриджі⁴¹. Хлопець наполегливо вчиться, тому перший рік проходить для нього досить швидко, незважаючи на деякі неприємні ситуації⁴². «Усі ті дні і вечори були жахливі й позбавлені жодної романтики. Вони втілювали у собі все те, чого я прагнув уникнути»⁴³.

Томас вважав, що Кембридж став для нього найнижчим колом пекла, порівнюючи це із «Божественною комедією» Данте. Він також персоніфікував університет із твариною, котра йому завдала важкі рани, які ніколи не загояться⁴⁴. Щоправда, через деякий час дядько Том, котрого призначили опікуном Мертона, відмовляє його продовжувати далі навчання, тож Томас

³⁹ Див. Shannon. *Silent lamp: the Thomas Merton story*, 138-146.

⁴⁰ Див. там само, 192-208.

⁴¹ Furlong. *Merton. A biography*, 56-57.

⁴² Див. Мертон. *Семиярусна гора*, 133.

⁴³ Там само.

⁴⁴ Див. Mott. *Seven mountains of Thomas Merton*, 74.

залишається у Америці. Він приїхав туди після закінчення другого року університету. Томас анітрохи не жалів, що покидає Європу, це можна зрозуміти із його слів: «Європа, яку я покинув назавжди в кінці листопада 1934-го року, була похмурим і неспокійним краєм, сповненим лихих передчуттів»⁴⁵.

Взимку 1935 року Мертон вступає у Колумбійський університет у Нью-Йорку. Там він захоплюється комунізмом, вважає, що саме завдяки цьому знайде вихід із духовної в'язниці⁴⁶. У 1936 році восени помирає Дідо. Це був великий шок для Томаса, адже за останні кілька років він став другом для хлопця. Того ж дня сталась іще одна подія – Мертон вирішив помолитися біля ліжка вже померлого дідуся, називаючи це виявом любові за все, що той йому зробив. Через декілька місяців помирає і Бонмаман⁴⁷.

У Колумбійському університеті Томас по-новому переосмислює своє ставлення до релігії. Читаючи «Семиярусну гору», неодноразово можна помітити, наскільки часто змінюються погляди Мертона. Здебільшого вони стосуються стосунків між людиною та Богом, а також її створення та походження. Це виливалося у наступні та подібні роздуми в автобіографії: «Поза Богом немає нічого, а будь-що, що існує, існує завдяки Його безкоштовному дару буття, тому одним із понять, що абсолютно несумісне із досконалістю Бога є егоїзм»⁴⁸. Можна помітити певний вплив «комуністичного» середовища на хлопця в університеті, хоча сам Мертон це неодноразово заперечував. Томас захоплюється філософами та релігійними письменниками, читає багато книг. Внаслідок цього хлопець «реабілітовує» Бога у собі, розуміючи, що кожна людина народжена для Його пошуку, Його пізнання⁴⁹.

«16 листопада 1938 року Мертон був охрещений у Католицькій Церкві і приймає його Перше Причастя»⁵⁰. Томас був сильно схвилюваний перед прийняттям цих Таїнств. У ніч на 16 листопада він часто прокидався зі страхом,

⁴⁵ Мертон. *Семиярусна гора*, 143.

⁴⁶ Див. Furlong. *Merton. A biography*, 67.

⁴⁷ Див. Мертон. *Семиярусна гора*, 178-180.

⁴⁸ Там само, 188.

⁴⁹ Див. Мертон. *Семиярусна гора*, 193.

⁵⁰ Furlong. *Merton. A biography*, 77.

йому було важко заснути. Він також вирішив постити з вечора, відмовившись повністю від прийому їжі та навіть води аж до наступного дня⁵¹. У часі Хрещення, коли відбувався обряд відречення сатани та визнання віри у Триєдиного Бога, Томас відчував полегшення. «Які гори валились з моїх плеч! Яка полуда темної ночі спадала з мого розуму, щоб я міг побачити Бога і Його правду!»⁵². Хлопець починає відчувати любов Божу, відчувати себе частиною чогось більшого: «Тепер я вступив у вічний рух тієї гравітації, що є самим життям і духом Бога... Бог любив мене. І Він взивав до мене зі Своїх неосяжних глибин»⁵³.

У лютому 1939 року Томас завершує магістерську програму і починає працю над докторською дисертацією. У той же час Мертон розпочинає духовне життя, відвідуючи щонеділі Святу Месу, приступає до тайни Сповіді⁵⁴. Водночас хлопець шукає духовного наставника і знаходить його у особі отця Мура – саме він охрестив Мертон. Томас по-новому переживає досвід зустрічі із Христом. Щоправда, як скаже Мертон у майбутньому, його життя тоді насправді не змінилося – він і надалі продовжував догоджати собі, а не робити все на славу Божу. Мав пройти певний час, аби хлопець зрозумів, що без молитви, Причастя та посту йому буде важко витримати усі випробування злого духа⁵⁵. Особливий наголос Мертон робить на Пресвятій Євхаристії: «І найголовніше – споживайте щоденно той Хліб, без якого вам не прожити і не пізнати Христа, Чиє Життя живить вас у Гостії, а Він дарує вам смак радощів і розкошів, які перевершать усе, що ви відчували раніше, і полегшать вам дорогу»⁵⁶.

Томас продовжує писати твори у часі свого викладання у Коледжі святого Бонавентури, займається своїм духовним життям, збільшуючи кількість молитви. На той час хлопець вирішує приватно розвиватися і перестати думати

⁵¹ Див. Sussman C. – Sussman I. *Thomas Merton*. New York 1980, 72.

⁵² Мертон. *Семиярусна гора*, 249.

⁵³ Там само, 251.

⁵⁴ Див. Forest. *Living with Wisdom. A life of Thomas Merton*, 57.

⁵⁵ Див. Мертон. *Семиярусна гора*, 257-259.

⁵⁶ Мертон. *Семиярусна гора*, 259.

про покликання до монашества чи навіть священства. Він відчув його ще давно, проте вирішив поки-що не згадувати про нього і бути добрим християнином⁵⁷.

Щоправда, цей період тривав недовго. Вже у жовтні 1939 року Мертон ділиться із своїми друзями думкою, що хоче стати монахом, а згодом і священником. Він також говорить про це із отцем Фордом, котрий служив недалеко у церкві, проте той спробував відмовити Мертона від монашества, казав, аби той був лише священником. Ще однією людиною, з якою Томас, мабуть, найбільше хотів поділитися, був Ден Волш⁵⁸. Вони були знайомі відносно недовгий час. «[...] Ден Волш виявився ще одним чоловіком із тих, яким Провидіння доручило формувати і скеровувати моє покликання. Це він, власне, визначив мою дорогу до місця, де я є зараз»⁵⁹, – напише згодом Мертон у «Семярусній горі».

Розмова з Деном Волшом виявилась плідною. На відміну від інших, котрі намагалися відмовити Томаса від служіння єромонаха, Ден навіть приступив до пошуку відповідного монашого чину. Їхній вибір зупинився на Ордені франсисканців та монахах-трапістах. Оскільки перспектива вибору другого варіанту налякала Мертона, він вирішив познайомитися ближче із франсисканцями. Ден мав знайомого, отця Едмунда, котрий служив у монастирі святого Франциска з Ассіжу у Нью-Йорку на вулиці 31 (*Thirty-first street*). Зустріч із отцем справила враження на Томаса, вони мали розмову про його життя та покликання. Щоправда, хлопець ніяк не міг вступити у цей Орден, аж поки не закінчить свій докторат. Отець сказав що чекатиме його, і вручив йому папери, котрі необхідно було заповнити для вступу у монастир. Томас вийшов звідти з відчуттям, що Бог стає для нього чимось більшим, стає суттєвою, найважливішою частиною його життя⁶⁰.

⁵⁷ Див. Forest. *Living with Wisdom. A life of Thomas Merton*, 64-67.

⁵⁸ Див. Shannon. *Silent lamp: the Thomas Merton story*, 104-105.

⁵⁹ Мертон. *Семярусна гора*, 244.

⁶⁰ Див. Shannon. *Silent lamp: the Thomas Merton story*, 106.

1.3. Монаше та священниче служіння

«На початку 1940 року, хоч це і був рік, коли Томас планував вступити до новіціату францисканців, він вирішив спробувати розумову молитву, використовуючи єзуїтську духовність як орієнтир»⁶¹. І ось, вже будучи за крок до вступу у монастир, у нього закрадаються сумніви щодо його покликання. Він, розуміє, що про це потрібно з кимось поговорити, тому вирішує розповісти усе отцю Едмунду. Томас розповів про своє минуле, з якими проблемами та викликами стикався. Він його уважно вислухав та сказав прийти наступного дня, оскільки має це обдумати. Коли Мертон повернувся, отець пояснив, чому з ним таке відбувається. Щоправда, тоді він і сказав, що на той час новіціат вже був переповнений. Відповідно, того року Томас аж ніяк не міг вступити у монастир⁶².

Я вийшов з того випробування цілком розбитий. Я не міг стримати сліз, що текли крізь пальці долонь, в яких ховав обличчя. [...] Окрім власного нещастя я усвідомив собі тільки одне: тепер вже я не можу думати, що в мене є покликання до монашого стану⁶³.

Ця подія вплинула на подальше життя Томаса. Попри такі обставини він вирішує жити як монах, навіть не будучи прийнятим у монастир, віддаючи своє покликання у Божі руки. Аби підтримувати своє духовне життя на належному рівні, він купує чотири томи брев'яріїв⁶⁴.

На початку 1941 року, коли Томасу виповнилося 26 років, він вирішує провести Страсний тиждень та Пасху у штаті Кентукі, у трапістів, у Абатстві Гетсиманської Богоматері. Про нього згадував Ден Волш ще коли перед Мертоном поставав вибір, який монаший чин обрати⁶⁵. Ось як Мертон згадує у своєму щоденнику про це місце: «Тут, раптово, я є у Дворі Королеви Небес, де Вона сидить на троні і миттєво приймає належну хвалу від людей і ангелів. Мені

⁶¹ Shannon. *Silent lamp: the Thomas Merton story*, 107.

⁶² Пор. там само, 109 // Мертон. *Семиярусна гора*, 332.

⁶³ Мертон. *Семиярусна гора*, 333.

⁶⁴ Там само, 335.

⁶⁵ Пор. Furlong. *Merton. A biography*, 98 // Shannon. *Silent lamp: the Thomas Merton story*, 112.

перехоплює подих»⁶⁶. Після повернення з монастиря Томас помітив, що змінився. Мертон побачив, що довкола усі кудись спішать, і впізнав у довколишніх людях себе. Переповнений жахом, він пішов із шумних вулиць до церкви, де у тиші молився Хресну дорогу. Маючи страх перед монастирем та думку, що не має покликання, він у серці все ж хотів повернутися до Абатства Гетсиманської Богоматері⁶⁷.

Через деякий час Томас починає ще більше відчувати своє покликання, проте сумніви щодо цього все ж не дають йому остаточно визначитись із своїм станом. Він вирішує поговорити про це із своїм приятелем, отцем Філотеем. Після розмови священник сказав, що не зумів побачити у цих сумнівах жодної причини, через яку Томас би не міг бути монахом чи священником. Мертон одразу ж надсилає листа до настоятеля трапистів, у якому просив про реколекції у Різдвяному часі. У той же час йому приходять лист від призовної комісії. Оскільки це був 1941 рік, тривала війна, і він сильно хвилювався за те, чи знову не повториться історія з невдалим вступом у монастир. Щоправда, медобстеження, яке Томас мав пройти, перенесли, відповідно він одразу звільняється із коледжу, де викладав, і збирається вирушати до Гетсиманії, – так називає Мертон монастир у «Семиярусній горі»⁶⁸.

Будучи на місці, Томас на вході зустрічає брата Метью, і між ними зав'язується цікавий діалог:

- «Привіт, брате!» – промовив я.
- Він упізнав мене, глянув на мою валізку і відказав:
- «Цього разу вже назавжди?»
- «Так, брате, якщо Ви за мене молитиметесь», – відповів я.
- [...] «Я це й робив, – почувся його голос, – молився за Вас»⁶⁹.

⁶⁶ Patrick H. – Montaldo J. (ред.) *The Intimate Merton: His Life from His Journals*. New York 2007, 28-29.

⁶⁷ Див. Мертон. *Семиярусна гора*, 371-372

⁶⁸ Див. там само, 408-411.

⁶⁹ Мертон. *Семиярусна гора*, 415.

«Мертон одразу ж сказав про своє бажання стати новиком, проте йому виділили гостьову кімнату, аж поки не буде вирішено, чи прийнято його, чи ні»⁷⁰. Згодом після зустрічі із абатом, якого звали Дом Фредерік Дюн, його приймають у монастир. Він отримує нове ім'я – брат Марія Луї. Оскільки Луї готувався до священства, абат його призначає до новиків, котрі мали певне навчання та обов'язки, зокрема відвідування лекцій. Час від часу також були зустрічі із абатом та наставником новиків. Робота у часі дня тривала декілька годин. Монахи мали свою ферму, прибирали монастир, працювали на лісопилні. Попри те, що брату Луї було важко, навіть будучи закритим у монастирі, він відчував себе вільним⁷¹.

У часі до вічних обітів брат має певні сумніви щодо вибору монахів-трапістів, адже зацікавлюється картузіанцями. 19 березня 1947 року Томас Мертон (у монашестві – брат Луї) приймає вічні обіти у Абатстві Богородиці Гетсиманської. Сумніви і надалі турбували Луї. Абат виділяє йому невеличку кімнату над сходами, де той міг усамітнитися для молитви та роздумів⁷².

На свято Вознесіння Господнього, 26 травня 1949 року брат Луї стає отцем. На свячення прибуло багато знайомих, котрі давно не бачили його⁷³. Вже у червні 1951 року Томас Мертон у своєму щоденнику пише наступне:

Чоловік, що написав цей щоденник, мертвий, так само, як і той, хто закінчив написання «Семиярусної гори», [...] також мертвий. Ба більше, людина, котра була центральним персонажем у «Семиярусній горі», була мертвою знову і знову. Тепер ці всі люди мертві, і цього, сказаного на папері, достатньо для мене. Я думаю, що скоро забуду їх [...] «Семиярусна гора» стає роботою людини, про яку я ніколи не чув. Цей щоденник стає роботою того, до кого я ніколи не мав безчестя, щоб представити⁷⁴.

З вищеподаного розуміємо, що Томас Мертон змінився, будучи у монастирі. Цих майже 10 років вплинули на його світогляд, ставлення до людей, на його духовність. Ця зрілість та постава дозволили йому стати наставником монахів,

⁷⁰ Furlong. *Merton. A biography*, 119.

⁷¹ Див. Forest. *Living with Wisdom. A life of Thomas Merton*, 79-81.

⁷² Див. там само, 94-95.

⁷³ Див. там само, 99-100.

⁷⁴ *The Intimate Merton: His Life from His Journals*, 83.

котрі планують бути священиками. Незадовго після цього отець Луї знаходить собі місце для усамітнення у хатині для інструментів на території монастиря. Він називає її на честь святої Анни. Вона стає для отця, як він сам називав, «житлом для відлюдника». Того ж таки року його призначають наставником для новиків. Згодом йому виділяють оглядову вежу у лісі, де отець вже офіційно міг перебувати у самотності⁷⁵.

У період з 1956 по 1960 роки отець веде активну письменницьку діяльність, листування з багатьма людьми. Найвідоміші із них – Борис Пастернак, д-р Судзукі Д.Т. та ін. Захоплюється творами останнього, зокрема темою Дзен-буддизму⁷⁶.

Мертон пише до Д. Т. Судзукі, надсилаючи йому приклади розповідей про отців із Єгипетської пустелі. Він бачить певну подібність з майстрами Дзен та просить Судзукі написати передмову до книжки з вибіркою з отцями-пустельниками, яку планував написати⁷⁷.

1960-1968 роки отець продовжує листування з різними діячами культури та науки. Він також пише декілька листів та статей, у котрих висловлює занепокоєння подіями Холодної війни, закликає до відповідальності за виготовлення та використання ядерної зброї, будуючи свої тексти на основі християнських засад. Подорожує по Америці, наприкінці свого життя відвідує Далекий Схід⁷⁸.

Монаше і священиче життя Томаса Мертона вирізнялося своєю незвичайністю. Попри відлюдний спосіб життя, притаманний монахам-трапістам, отець намагався допомагати світові через свої твори, листування та подорожі. Ця «непосидючість» забирала багато сил і часто ставила питання перед ним: чи справді вартує письменницька та громадська діяльність вкладених

⁷⁵ Див. Forest. *Living with Wisdom. A life of Thomas Merton*, 94-95.

⁷⁶ Див. Shannon. *Silent lamp: the Thomas Merton story*, 172-177.

⁷⁷ Там само, 175

⁷⁸ Див. там само, 192-208.

зусиль? Навіть попри вагання отець продовжував працювати, що згодом принесло йому всесвітню славу.

1.4. Письменницька спадщина Томаса Мертона

Томас Мертон залишив майбутнім поколінням великий обсяг написаної ним літератури, листів та щоденників. Цього матеріалу було настільки багато, що навіть після смерті були публікації його творів. У цьому підрозділі буде представлено основні його доробки, завдяки яким він став популярним письменником та відомим громадським і духовним діячем.

У 1929 році, коли Томасу було всього 14 років, він пише своє перше оповідання «*The Haunted castle*». Опісля також займається написанням різних творів та роману. Після свого хрещення розпочинає вести щоденник, листується із своїми знайомими та колегами. 20 листопада 1944 року пише свій перший з найвідоміших творів – «*Thirty poems*». У монастирі попри те, що письменницька діяльність забирала багато часу і сил, заохочували Мертона продовжувати цим займатися. 25 серпня 1946 року виходить «*A Man in the Divided Sea*». Через два роки – «*Figures for an Apocalypse*». Ці три книги були збірками поезій Томаса Мертона. Увесь цей час він прагнув написати щось більше, ніж просто вірші чи проза. 4 жовтня 1948 року виходить його найвідоміший твір – «*The Seven Storey Mountain*», котрий приносить йому всесвітню славу⁷⁹.

У 1949 році він пише «*Seeds of Contemplation*», «*The Waters of Siloe*». У 1951 – «*The Ascent of Truth*». 1953 року – «*The Sign of Jonas*». 1955 – «*No Man Is an Island*». У 1957 – «*The Tower of Babel*»⁸⁰.

У 1958 пише «*Thoughts in solitude*», де роздумує над самотністю. У цьому творі він особливо наголошує, що: «[...] справжнє усамітнення не натякає на

⁷⁹ Див. Burton P. *Merton Vade Mecum*, Louisville 2016, 11-24.

⁸⁰ Див. там само, 24-42.

відокремленість від людей, а завжди прагне до єднання з ними. Це те, про що говорить контемпляція. Це свідчить про людську солідарність у Бозі»⁸¹.

У 1960 році видає «*Disputed questions*», котрі були певним плодом листування між Томасом Мертоном та Борисом Пастернаком⁸². У 1962 – твір «*New seeds of contemplation*», частина якого була опублікована у журналі «*Catholic worker*» у 1961 році⁸³. Перед написанням «*Seeds of destruction*» у 1964 році, Мертону було заборонено включати у свої твори тему миру. Це було викликано низкою питань, котрі виникли до отця з боку Ордену Трапістів⁸⁴.

Захоплення темою Буддизму вплинуло на написання Мертоном деяких творів, зокрема «*The Way of Chuang Tzu*» (1965), «*Mystics and Zen Masters*» (1967), «*Faith and Violence*» (1968), «*Zen and the Birds of Appetite*» (1968) та ін.⁸⁵

Творчість Томаса Мертона є великим джерелом духовності та знань. Насправді, досліджуючи його твори, можна багато чого навчитися, зокрема, розуміти себе, свої стосунки з Богом та ближніми.

Отже, якщо поглянути на цілий життєвий шлях монаха-трапіста Томаса Мертона (отця Луї), то варто сказати, що він гідно провів своє життя. Попри певні невдачі, пошуки себе, спокуси та труднощі, він зумів віднайти своє місце завдяки молитві та Божій підтримці. Йому вдалося залишити надзвичайно велику спадщину із написаних творів, листів, книг, котру майбутні покоління зможуть досліджувати протягом багатьох років. Його життя, попри різні моменти, може бути прикладом для наслідування.

⁸¹ Див. Shannon. *Silent lamp: the Thomas Merton story*, 179.

⁸² Див. там само, 185.

⁸³ Див. там само, 192-193.

⁸⁴ Див. Furlong. *Merton. A biography*, 257.

⁸⁵ Див. Burton P. *Merton Vade Mecum*, 119-140.

РОЗДІЛ 2

ДУХОВНІ ПОГЛЯДИ ТОМАСА МЕРТОНА

Читаючи автобіографічний твір Томаса Мертона «Семиярусна гора», можна неодноразово побачити, наскільки часто змінювалися його духовні погляди. Будучи змалечку протестантом, він шукав себе також в інших конфесіях чи релігіях. Його вибір зупинився на католицизмі. Будучи монахом, а згодом ставши священником, він удосконалює свою духовність. У його творах є помітними глибокі стосунки з Богом. Цей розділ має на меті описати основні духовні погляди Томаса Мертона, а також описати життя та вплив окремих людей, котрі по-своєму долучилися до їхнього формування.

2.1. Основні натхненники духовних поглядів монаха-трапіста Томаса Мертона

Коли говоримо про тих, хто надихнув Томаса Мертона стати тим, ким його знає теперішній світ, то важливо згадати насамперед родину отця. Багато хто із них не був глибоко духовним. Бабуся намагалася прищепити хлопцеві любов до молитви, матір зосередилася на інтелектуальному вихованні. Дідусі переймалися фінансовими справами, один із них був зятим протестантом, проте не передавав цієї релігійності дитині. Єдиним, хто ґрунтовно вплинув на духовність Томаса, був його батько⁸⁶.

Уже тоді я почав неясно розуміти, що батько, хоча й прагнув дати мені якість релігійне виховання, однак не надто прихильно ставився до французького протестантизму. Пізніше я навіть дізнався від його друзів, що в той час у нього з'являлись думки про те, аби перейти на католицизм. Видається, що його таки вабила Церква, та врешті він відкинув той поклик через нас, його родину⁸⁷.

⁸⁶ Див. Мертон. *Семиярусна гора*, 3-36.

⁸⁷ Там само, 36.

Батько не змушував вчити хлопця християнські засади чи читати літературу з даної тематики. Він вибрав зовсім інший підхід – розмову. Судячи з усього, такий порядок речей йому підходив набагато більше, аніж вивчення теорії. Хоча, мабуть, і не розумів, що часто прості роздуми про духовні речі мали великий вплив на малого хлопця. Томас теж був задоволений такими методами виховання своєї духовності, адже переймав батьків досвід, котрий був для нього цінним⁸⁸.

Після смерті батька хлопець впадає в депресію: « [...] того жахливого року, твердий панцир моєї зачерствілої душі остаточно розчавив у мені останні залишки релігії. Для Бога вже не залишилося місця у тому пустому храмі посеред пилу і сміття»⁸⁹. Та через багато років у «Семиярусній горі» він напише про віру на зустріч із батьком у Воскресінні мертвих, віру в Христа⁹⁰. Ці роки пройшли в пошуках себе, віднайденні свого місця в релігіях світу. У тому часі Томас зустрів багатьох людей, котрі змінили його світогляд. Читав багато літератури, зокрема психологічної та філософської, відвідав міста, зокрема Рим, де зацікавився Ісусом Христом, був вражений величністю церков⁹¹.

Під час навчання в Колумбійському університеті знаходить друзів, з якими навесні 1937 року роздумує про те, аби стати католиком⁹². Томас охрещується в Католицькій Церкві 16 листопада 1938 року⁹³. Цьому передували декілька зустрічей із людьми, котрі вплинули на думку Мертонна. Одним із них був Брамахарі, монах-індус, котрий прибув з Індії у Америку на навчання. Томас знаходить спільну мову з ним, вони починають товаришувати⁹⁴. «Він запитався Брамахарі, що він повинен читати, щоб краще розуміти духовне та містичне життя. Монах зі Сходу неочікувано назвав “Сповідь” св. Августина та “Наслідування Христа” Томи Кемпійського. [...] Ця порада була однією з найважливіших у житті Мертонна»⁹⁵.

⁸⁸ Див. Мертон. *Семиярусна гора*, 59.

⁸⁹ Там само, 95.

⁹⁰ Див. там само.

⁹¹ Див. там само, 122-127.

⁹² Див. там само, 204.

⁹³ Див. Furlong. *Merton. A biography*, 77.

⁹⁴ Див. Mott. *Seven mountains of Thomas Merton*, 113.

⁹⁵ Там само.

Опісля Томас захоплюється читанням творів на католицьку тематику, зокрема книгами єзуїтів, проте на той час він не був готовим до хрещення. Щоправда, цей період триває недовго. Читаючи книгу про Джерарда Менлі Гопкінса, він зупиняється на моменті, коли той роздумував про вступ до Католицької Церкви. Ці слова у книзі настільки захопили Мертона, що після недовгих сумнівів Томас пішов до храму Тіла Христового, котрий знаходився за дев'ять кварталів від його місця проживання. Він прибув на місце, де зустрів отця Форда, котрому й розповів про своє бажання бути католиком⁹⁶. «Отець Форд дав прочитати йому три книги й домовився з Мертоном про зустрічі двічі на тиждень по вечорах»⁹⁷.

Після Хрещення Томас по-новому відкриває для себе Католицьку Церкву. У цьому йому допомогло багато людей, проте яскраво виражений вплив мав Ден Волш – викладач з Колумбійського університету, з яким потоваришував Мертон. Завдяки йому хлопець удосконалює своє покликання, поглиблює прагнення бути монахом і священником водночас. Саме завдяки пораді Дена Томас вибирає орден францисканців, де йому не вдалося залишитися. Згодом вступає в монастир трапістів Богородиці Гетсиманської у штаті Кентукі, керуючись порадами Волша⁹⁸.

Через декілька років після вступу настоятель монастиря з наставником новиків вирішують дозволити письменницьку та перекладацьку діяльність брату Луї (таке ім'я отримав Томас на обітах). Це було досить дивно, адже колись трапістам було дозволене читання тільки Святого Письма та Життя святих, заборонена будь-яка інтелектуальна праця. Дякувати Богу, це не стосувалося Гетсиманії, де, навпаки, відбувалося оновлення традицій⁹⁹. Дозвіл писати дав Мертону поштовх до написання «Семиярусної гори», а також низки творів, котрі виявили письменницький талант брата-монаха.

⁹⁶ Див. Мертон. *Семиярусна гора*, 236-241.

⁹⁷ Forest. *Living with Wisdom. A life of Thomas Merton*, 55.

⁹⁸ Див. там само, 61-62, 79.

⁹⁹ Див. Мертон. *Семиярусна гора*, 458-459.

Важливе значення для Мертона мало активне листування з багатьма відомими людьми. Борис Пастернак, радянський письменник, був одним із них. Томас пише декілька статей про його роботи. Через деякий час Пастернак дуже зацікавлюється діяльністю отця, зокрема пише критику на твір «Прометей», котрий йому надіслав Мертон на початку їхнього листування. Томас також вивчає російську мову, аби нею відписувати письменнику. Слова та думки, котрі висловили ці двоє людей, здебільшого втілились у твір «*Thoughts in Solitude*». Мертон називав Бориса своїм другом, часто відчував, що між ними двома є більше спільного, аніж з будь-ким із монастирської братії¹⁰⁰.

Ще однією особою, з якою листувався і якою захоплювався Томас, був Дайсецу Тейтаро Судзукі, знавець дзен-буддизму із Японії. Отець давно був знайомий з його творчістю. Починаючи з 1956 року, Мертон намагається прочитати усе, що писав Судзукі. У той же час вони активно ведуть листування. Томасу навіть вдалося зустрітися із ним у 1964 році, попри те, що монахи в Гетсиманії дуже рідко виходили поза межі монастиря, ще й на відносно далеку відстань. Хоча на той час Дайсецу було вже 94 роки, він приїхав до Нью-Йорка, де й відбулася розмова¹⁰¹. «Основною ціллю для Мертона було “побачити і досвідчити факт того, що існує розуміння між мною та цією непересічною і простою людиною, чиї книги я читав тепер протягом десяти років з великою уважністю”[...]»¹⁰². Твори Судзукі вплинули на написання Мертоном твору «*The way of Chuang Tzu*», у цьому йому допомагав Джон Ву¹⁰³. Він був ще однією особою, з ким вів листування Томас. Завдяки Джону Томас Мертон ближче знайомиться зі східними вченнями. Він робить спроби вчити китайську мову, аби полегшити спілкування з Джоном¹⁰⁴.

¹⁰⁰ Див. Mott. *Seven mountains of Thomas Merton*, 323-325.

¹⁰¹ Див. Forest. *Living with Wisdom. A life of Thomas Merton*, 191-192.

¹⁰² Там само, 192.

¹⁰³ Див. там само.

¹⁰⁴ Див. Mott. *Seven mountains of Thomas Merton*, 372.

Під час своєї подорожі на Далекий Схід він зустрічається з Далай-Ламою, котрий називає Томаса «Американським Ламою», має три зустрічі, котрі тривали досить довго. Погляди Далай-Лами та його постава вражають Мертона¹⁰⁵.

На першій зустрічі Мертона із Далай-Ламою, 4 листопада, вони говорили про ілюзії, помилкові уявлення, метафізику та ідеальні методи навчання. На початку планувалась лише одна зустріч, але Далай-Лама запропонував зустрітися ще раз через два дні [...] На зустрічі 6 листопада Мертон і Далай-Лама говорять про теорії пізнання та схожі методи концентрації. Мертон говорив про важливість для монахів у світі «бути живими прикладами свободи та преображення свідомості, котрі дає медитація» [...] Мертон захоплювався тим, як Далай-Лама покроково досліджує предмет дискусії [...] На третій зустрічі Далай-Лама прагнув зрозуміти місце покликання у житті монаха та які методи використовують західні монахи, щоб звільнитися від пристрастей. Мертон, натомість, задавав питання про марксизм та монашество. Він був вражений тим, що Далай-Лама не говорив негативно про комуністів¹⁰⁶.

Наприкінці «Семярусної гори» брат Луї напише про ціль, заради якої Бог його провів через стільки випробувань і дозволив пізнати багатьох людей: «[...] щоб ти міг стати братом Бога і навчився пізнавати Христа – Христа обпалених людей»¹⁰⁷. Звісно, перед ним на той час ще були довгі 20 років життя, проте вже тоді він розумів важливість Божого провидіння.

Дивлячись на осіб, котрі надихнули Томаса Мертона, можна помітити, що кожен із них виділявся особливою поставою. Батько-художник, котрий мав нестандартний підхід до виховання духовності у вигляді розмови; отці-наставники, котрі правильними словами не давали Мертонові втратити своє покликання. Знані люди з Далекого Сходу і прості монахи, завдяки яким Томас поглиблював свої знання про Дзен-буддизм та східну духовність. Миряни, до числа яких входили також і його друзі; Ден Волш та багато інших, котрі розмовами та влучними словами «підштовхували» його до охрещення в Католицькій Церкві, монашества та священства. Усі ці люди по-особливому вплинули на особу Томаса Мертона й допомогли йому стати тим, ким ми зараз його знаємо.

¹⁰⁵ Див. Forest J. *Thomas Merton: a pictorial biography*. New York 1980, 94.

¹⁰⁶ Forest. *Living with Wisdom. A life of Thomas Merton*, 203-205

¹⁰⁷ Мертон. *Семярусна гора*, 473.

2.2. Поєднання християнства та буддизму в поглядах Томаса Мертона

Для Томаса Мертона пошук себе був ціллю всього його життя. Він не намагався обмежувати себе в читанні різного роду літератури та дослідженні інших культур та релігій. Ці пошуки привели його до Католицької Церкви, де він охрещується і стає монахом, а згодом священиком. Щоправда, на цьому Томас не зупинився, а розвивався далі, що пізніше вилилося в захоплення його Буддизмом. Згодом він помітив певні схожості між цією релігією та Християнством і намагався описати все, що досвідчив, у своїх творах.

Якщо бути точним, Мертон захоплюється одним із видів Буддизму, а саме Дзен-буддизмом.

Дзен – [...] назва буддистської школи медитації Махаяни, котра бере початок у Китаї і характеризується практикуванням медитації у позі лотоса [...] Школи Дзену, його практикування та просвітлення зайняли важливе місце в релігії та інтелектуальній історії Азії, тому через його глибину пізнання духовності та людини, Дзен привернув увагу Західних цивілізацій¹⁰⁸.

У цих медитаціях Томас бачив схожість до практик молитви отців-пустельників та монахів.

Так само, як і ті, що практикували Дзен, отці прагнули, свого роду, втрати себе задля злиття у більшій реальності, котра перевершувала особисте «Я»[...] Їхні роздуми про кенозис чи приниження Христа і подібні приниження монахів у прийнятті злиднів та страждань вразили Мертона схожістю із роздумами буддистів про беззмістовність¹⁰⁹.

Мертон також говорить, що: «[...] “самоприниження” Христа й самоприниження, яке робить учня одним із Христом в Його кенозисі, може розумітися й розуміється в подібному до Дзен значенні [...]»¹¹⁰.

Томас Мертон говорить, що обидві релігії не змішуються між собою так само як олія та вода¹¹¹. Щоправда, не можна говорити, що між ними немає нічого

¹⁰⁸ Dumoulin H. *Introduction // Zen Buddhism: a history. Volume 1: India and China*. New York 1998, 16.

¹⁰⁹ Coleman J. *Thomas Merton and Dialogue with Buddhism // americamagazine.org* (05.11.2020).

¹¹⁰ Merton T. *Zen and the birds of appetite*. New York 1968, 8.

¹¹¹ Див. Merton. *Zen and the birds of appetite*, 3.

спільного. «Таким чином, коли поглянути на Християнство та його бачення Бога й Дзен-буддизм із просвіченням, то можна сказати, що обидві мають цю духовну безмежність. І вони схильні описати це однаковою мовою»¹¹². Це стосується не лише духовної, але й суспільної сфери життя:

Вони ділять між собою культурні та релігійні особливості. Вони є «релігіями». Одна є Азійською релігією, друга Західною, Юдео-християнською релігією. Одна пропонує метафізичне просвітлення, інша – богословське спасіння. Їх можна вважати застарілими, приємними пережитками минулого, проте їх можна цінувати як вистави *Noh*, скульптури Шартре чи музику Монтеверді¹¹³.

Томасу Мертону вдалося почерпнути багато важливої інформації про Дзен від доктора Джона Ву, котрий був католиком, але досконало знав усе про схід. Саме завдяки листуванню із ним отець пізнав більше про відносини між східними релігіями та християнством. Пишучи передмову до книги Ву, Томас неодноразово називає Джона тим, хто поєднав східні й західні релігії¹¹⁴. «Правда в тому, що важко поставити Християнство і Дзен поруч та порівняти їх. Це буде те саме, що порівнювати математику і теніс. [...] Але це те, що доктору Ву вдалося зробити із Дзеном»¹¹⁵, – говорить Мертон.

Томас також пояснює різницю між двома релігіями: «В розумінні Буддизму буде великою помилкою, якщо концентруватися лише на “доктрині”, котра є сформульованою філософією життя, та нехтувати досвідом, котрий є абсолютно важливим, серцем усього Буддизму»¹¹⁶. Якщо ж ми говоримо про Християнство, то цій релігії притаманне слідування одкровенню, котре не завжди правильно трактується. Досвід у християнстві є наслідком розуміння Божого одкровення¹¹⁷.

Мертон порівнював монаше життя у Дзен-буддизмі та Католицизмі, беручи за приклад монахів-цистеріанців, до яких також належали трапісти. Були

¹¹² Merton. *Zen and the birds of appetite*, 8.

¹¹³ Там само, 2.

¹¹⁴ Див. Cunningham L. (ред.) *Thomas Merton: spiritual master. The essential writings*. New York 1992, 399-400.

¹¹⁵ Там само, 401.

¹¹⁶ Там само, 405.

¹¹⁷ Див. там само, 405, 410.

певні схожості, проте загалом Томас вважав, що монах-католик зі своїми ідеями та духовністю не може безперешкодно пізнати всю мудрість монашества в Дзен-буддизмі. Це було пов'язано з тим, що католицькі монахи мали постійне «освячення Богом» у монастирі. Дзен-монахи його теж мали, просто у них було інше бачення монастиря – це було місце для навчання. Натомість у католицьких він ставав місцем, де всі ставали сім'єю на все життя¹¹⁸. «Монах Дзен є в одній спільноті відносно короткий період. [...] Наприкінці цього періоду він стає вільним і може перейти до іншого монастиря (це схоже до зміни різних шкіл чи університетів)»¹¹⁹. У своєму творі «*Zen and the birds of appetite*» Мертон згадує про єзуїтів із заходу, котрі мали можливість навчатися в Дзен-монастирях, францисканців з Америки та Європи, котрі також побували там. Навіть японські цистеріанці мали зацікавлення Дзен-буддизмом¹²⁰.

Багато практикуючих католиків стверджують: «Існує суттєва різниця [...] між діалогом католиків із іншими християнами та діалогом католиків з індуїстами чи буддистами»¹²¹. Проблема полягає в тому, що католики не бажають переносити стосунки з християнами на інші релігії¹²². Томас Мертон вважав так: «Ті католики, котрі усвідомлюють важливість християнського містицизму, є також і свідомими того, що можна багато чого почерпнути з технік і досвіду Східних релігій»¹²³.

У час, коли Мертон перебував у монастирі й почав посилено цікавитися Дзен-буддизмом, виникає багато чуток про те, що він хоче змінити релігію. Це була неправда. Під час своєї подорожі на Схід він шукав інші шляхи контемплляції, можливості для розвитку. Його співбрат, котрого навчав Мертон, зазначав, що сам неодноразово помічав схожість між Сходом та Заходом через медитацію¹²⁴.

¹¹⁸ Див. Merton T. *Mystics and Zen masters*. New York 1994, 216-217.

¹¹⁹ Там само, 217.

¹²⁰ Merton. *Zen and the birds of appetite*, 16.

¹²¹ Там само, 21

¹²² Див. там само.

¹²³ Там само.

¹²⁴ Див. Waldron R. *Walking with Thomas Merton*. New York 2002, 52-53.

Попри усі негативні відгуки людей щодо зацікавлення Мертоном Дзен-буддизмом, він остаточно вважав, що католики можуть практикувати Дзен. Щоправда, тут важливо зазначити, лише при умові, якщо Дзен виступає як шлях до досвіду на метафізичному рівні. Якщо говорити про богословський рівень, виникає багато складних запитань. Знову ж таки досвід у християнстві відрізняється від досвіду в Дзен, оскільки перший має зв'язок з Церквою як Тілом Христовим та Христом у загальному¹²⁵.

Мертон стверджує, що богослов'я допоможе віднайти аналогію між цими двома релігіями: «Важливо зазначити, що реальною площиною для дослідження схожостей та відповідностей між Християнством та Дзен може бути, після всього, швидше, богослов'я, а не психологія чи аскетизм»¹²⁶.

Ще одним вчителем, котрим захоплювався Мертон, був Майстер Екгарт. На думку Томаса, він краще подає розуміння Дзен через християнський досвід¹²⁷. Екгарт вважає, що в душі людини вже є «частинка», котра поєднана з Богом.

Екгарт розвиває цю ідею динамічної єдності у дивовижному образі, який є точно Західним, та все ж має притаманні Дзен риси. Ця божественна природа є серцевиною нашого буття і міститься «у Бозі» навіть більше, ніж «у нас». Вона є нашим дороговказом до Божої невичерпної та творчої насолоди¹²⁸.

Відомо, що деякі твори Екгарта були засуджені Церквою, але сьогодні їх переглядають по-новому¹²⁹. «У всьому, що він намагався сказати, [...] Екгарт вказував на те, що не може бути структурованим і не може бути утриманим межами будь-якої системи»¹³⁰, – говорить Мертон у «*Zen and the birds of appetite*».

Отже, якщо говорити про ставлення Томаса Мертона до Дзен-буддизму, то впевнено можна казати, що воно було позитивним. Це виявлялося у творах та

¹²⁵ Див. *Thomas Merton: spiritual master. The essential writings*, 409.

¹²⁶ Там само, 420.

¹²⁷ Див. Merton. *Zen and the birds of appetite*, 11.

¹²⁸ Там само.

¹²⁹ Там само, 13.

¹³⁰ Merton. *Zen and the birds of appetite*, 13.

листах отця, його захопленні літературою Сходу, намаганнях пояснити схожості та відмінності між Дзен та Християнством. З того, що говорив Мертон, можна сказати, що ці релігії як настільки схожі між собою, так настільки й різні. У перспективі, щоправда, на думку Томаса, ці релігії можуть черпати одна з одної знання та мудрість. Мертон був одним із небагатьох на той час, котрий вважав, що Християнство має бути відкритим на діалог з усіма релігіями, зокрема й зі Східними.

2.3. Теми миру, соціальної справедливості та міжрелігійного діалогу в творчості Томаса Мертона

Томас Мертон, будучи монахом-трапістом, вів досить активну суспільну діяльність. Здебільшого через свої твори. У них він порушує питання та теми, котрі на той час були актуальними. Зважаючи на тогочасні проблеми суспільства, Мертон намагається знайти їх вирішення, шукаючи відповіді в Християнстві. Основними темами, про які говорив Мертон, були мир, соціальна справедливість та міжрелігійний діалог.

2.3.1. Тема миру

У щоденнику Мертона читаємо наступні слова: «Зі свого боку, у мене залишилося тільки одне завдання: молитися, медитувати [...], бути освіченим у слові Христа і, таким чином зробити свій вклад у світовий мир»¹³¹. Із цих слів стає зрозуміло, що для Томаса тема миру у світі була вкрай важливою. Він був свідком Першої та Другої світових воєн. Звісно, першу пережив ще дитиною, проте це однаково залишило слід у його пам'яті. У 1961 році, у часі Холодної війни, вирішує діяти рішуче супроти жорстокості, котру вона несла. Протягом 1961-1962 років пише листи та статті, у яких висловлює занепокоєння ситуацією,

¹³¹ *The Intimate Merton: His Life from His Journals*, 186.

що виникла. Щоправда, на той час духовенство намагалося не висловлювати своїх думок проти війни, тому це рішення було революційним. Ніхто не очікував, що монах, котрий у своїх творах пише про відречення від світу, напише щось про війну, а тим паче засудить її¹³². Через це йому заборонено було використовувати тему миру в «*Seeds of destruction*», проте це не зупинило Мертона і йому все-таки вдалося видати твір таким, як він хотів його бачити. Того ж року виходить енцикліка Папи Римського *Pacem in Terris*, яка стосувалася якраз проблеми війни та миру. Це не змінило рішення про заборону, але Мертон розіслав друзям свої есе про мир для подальшого їх поширення¹³³.

Важливо зазначити, що Мертон був натхнений проповідувати мирне життя між людьми: «Якщо завдяки своїм працям Мертон став свідком шляху без насилля, це було тому, що інші вже свідчили йому. Особливо на Мертона вплинули приклад і вчення Ганді»¹³⁴. Томас не був абсолютним пацифістом, хоча дехто його так називав, і його це боліло як того, хто не хотів мати на собі якихось «ярликів». Він всюди шукав винятки з правил, завдяки яким можна було уникнути насильства між людьми¹³⁵.

Свої статті Мертон переважно публікував у журналі «*Catholic Worker*», де мав знайомого. Оскільки деякі з них навіть не допускалися до друку, Томас їх частково вписував у свої твори, наприклад, у «*Seeds of destruction*». У цих статтях він закликав відмовитися від жорстокості, насилля, поєднуючи це з правом людини до самозахисту, яке випливає з природнього права. Він знаходить спільні риси між Західним світом та комунізмом, серед яких є такі як матеріалізм, відсутність почуття відповідальності та інші, котрі згодом, на думку Томаса, приведуть цілу планету до катастрофи. Однією з найвідоміших була стаття в журналі «*Commonweal*», через яку Мертона дуже розкритикували, тому він

¹³² Див. Shannon. *Silent lamp: the Thomas Merton story*, 209.

¹³³ Див. Furlong. *Merton. A biography*, 257-258.

¹³⁴ Vochen C. (ред.) *Introduction // Thomas Merton: essential writings*. New York, 2001, 41.

¹³⁵ Див. Mott. *Seven mountains of Thomas Merton*, 374.

вирішив її переписати. Завдяки цьому думки Томаса набирають чіткості та зрозумілості¹³⁶.

Насамперед потрібно розуміти, що є багато чого до вивчення. Мир потрібно проповідувати, відсутність насилля пояснювати як практичний метод. [...] Молитва і жертва мають бути використані як найбільш ефективна зброя у війні проти війни, і як будь-яка інша зброя, вони мають використовуватися з обміркованою ціллю: не лише з незрозумілим прагненням за мир і безпеку, але проти насилля та війни¹³⁷

Отець черпає свої знання про мир зі Святого Письма, базуючи свої твердження на обіцянці миру зі Старого Завіту та приходом Месії:

Для ранніх християн, зазначає Мертон, Христос був Царем Миру, чий прихід був провіщений у Старому Завіті [...] Проте тоді вони думали, що війни триватимуть доти, доки все людство не прийме нове життя Христа. Щоправда, на думку Мертона, ранні християни відкидали війну як щось несумісне з їхнім покликаннями як Його послідовники [...] Мертон вірив, що ставлення ранніх християн до війни та миру було насправді есхатологічним¹³⁸.

Томас Мертон не зупиняється лише на ранніх, описуючи у творах ставлення також і пізніших християн до миру та війни в різні часи, згадуючи Орігена, Климента Олександрійського, Августина, Макіавеллі та інших¹³⁹.

2.3.2. Тема соціальної справедливості

Ще однією темою, про яку активно писав Томас Мертон, була соціальна справедливість. «Три виміри християнства є особливо виражені в житті та творчості Мертона: його споглядальний вимір, прихильність до соціальної справедливості та співчуття й бачення єдності»¹⁴⁰. Мертон, беручи до уваги соціальну справедливість, говорить переважно за війну та расизм.

¹³⁶ Див. Shannon. *Silent lamp: the Thomas Merton story*, 215-222.

¹³⁷ Forest. *Living with Wisdom. A life of Thomas Merton*. // Цит. за: Merton T. *The Root of War // Catholic Worker* (1961).

¹³⁸ Powaski R. *Thomas Merton on Nuclear Weapons*. Chicago 1988, 2-3.

¹³⁹ Див. там само, 5-12.

¹⁴⁰ Voehen. *Introduction*, 32.

Якщо брати до уваги тему війни, то вона тісно переплітається з проблемою миру у світі, про яку згадувалося раніше. Мертону неодноразово доводилося терпіти критику через висловлювання щодо війни. «Його намагання поєднати традиційне Католицьке вчення про війну до зовсім нових обставин ядерного світу отримали незначну підтримку й досить велику опозицію як у Ордені, так і поза ним»¹⁴¹. Згадує також часи Другої світової, і тут важливо сказати про його ставлення до створення та використання ядерної зброї. Згадуючи бомбардування Хіросіми та Нагасакі, Мертон говорить про жахливу статистику смертності від вибуху та про політичну ситуацію до та після. Він був вражений позитивним ставленням американського народу та президента до цих подій¹⁴². «Для Мертона бомбардування атомними бомбами Японії знову продемонстрували існування циклічних процесів, через які традиційна християнська мораль “повторювано роз’їдається та зношується” під час Другої світової війни»¹⁴³.

Якщо говорити про насилля в часі війни, то тут Мертон зазначає, що «[...] недостатньо засудити насилля, є важливим розуміти його корені – у середині себе та в соціальних структурах. Коренем війни є страх, який ми маємо від тих, кого вважаємо ціллю. Проте проблема насилля не обмежується всебічною війною»¹⁴⁴.

Ще однією болючою темою для Мертона в площині соціальної справедливості є расизм. На його думку, темношкірі та корінні американці вдягли маски, котрі не показують їх справжню особу. Ці маски призвели до підкорення їх іншими народами. Відповідно, відбулося приниження гідності людини. Вони настільки довго перебували одягнутими у них, що повірили, що були рабами усе своє життя. Мертон це порівнює з Хеловіном, який не закінчується¹⁴⁵. Через заборону писати про мир Мертон зосереджує свою увагу

¹⁴¹ Shannon. *Silent lamp: the Thomas Merton story*, 221.

¹⁴² Див. Powaski. *Thomas Merton on Nuclear Weapons*, 19-21.

¹⁴³ Там само, 21.

¹⁴⁴ Vochen. *Introduction*, 42-43.

¹⁴⁵ Див. Shannon. *Silent lamp: the Thomas Merton story*, 226.

на питаннях расизму. Щоправда, роботи Мертона на цю тему не завжди було легко оцінити¹⁴⁶.

У своїх статтях Томас Мертон захищає права корінних американців, намагається донести, що вони мають бути вільними від осуду інших. У зв'язку з цим він пише книгу, складену з есеїв на основі прочитаних на цю тему творів, яка називається «*Ishi means man*». Іші був одним з корінних індіанців, його називали «останнім диким індіанцем». Він жив чотири з половиною роки після смерті своїх близьких у цивілізованому світі, де згодом і помер. До нього ставилися як до музейного експонату¹⁴⁷.

Що стосується захисту темношкірих, Мертон досить довго цікавився цим питанням, починаючи від студентських років. У час свого активного протесту проти війни він також говорить про рівність прав всіх людей, у тому числі й чорношкірих. Знову ж таки пише статті в журнали, зокрема найбільш вражаючою є стаття «*Black revolution*», яка потім входить у книгу «*Seeds of destruction*»¹⁴⁸.

Питання ставлення американської влади до інших рас настільки турбували Мертона, що він хвилювався за те, щоб не почалася Громадянська війна:

Мертон вважав, що найбільш очевидно і тривалою ознакою насильства в Америці був расизм, який призвів до її найбільшої соціальної кризи 1960-х років. Вважаючи, що та сама жорстока динаміка розділила чорних та білих людей в цій країні та Схід і Захід у світових справах, він попереджував, що расові настрої Америки настільки ж потенційно руйнівні, як і її Холодна Війна. Він боявся расової війни між американцями різних рас майже так само, як боявся ядерної війни між ідеологічними опонентами¹⁴⁹.

Томас стверджував, що білошкірі Американці часто можуть бути навіть більш жорстокими до темношкірих співгромадян, аніж ті, що живуть поза Америкою. Він це пояснює тим, що обоє живуть в одній країні й ділять одну землю. Ніхто не хотів допомагати темношкірим та задовільняти їхні основні потреби. Це могло призвести, на думку Мертона, до революції у майбутньому.

¹⁴⁶ Див. Mott. *Seven mountains of Thomas Merton*, 391.

¹⁴⁷ Shannon. *Silent lamp: the Thomas Merton story*, 227.

¹⁴⁸ Див. там само, 228.

¹⁴⁹ Baker J. *Thomas Merton: social critic*. Lexington 1971, 99.

Через закиди проти расизму Томас знову зазнав критики, щоправда, це не зупинило його протесту¹⁵⁰. «Світ втратив віру в Америку, стверджував Мертон, тому що американці захищали принципи людських прав, а не людського буття, і ця політика давно фігурує в расових питаннях»¹⁵¹. Як бачимо з цих слів, Мертон не боявся говорити те, що вважав за потрібне, навіть якщо це стосувалося цілої американської нації та її поглядів.

2.3.3. Міжрелігійний діалог

Міжрелігійний діалог також був важливою складовою поглядів Томаса Мертона, як духовних, так і соціальних. Це було пов'язано з його захопленням іншими релігіями, зокрема Буддизмом. Щоправда, мав зв'язок також із протестантами, оскільки був вихований у їхньому середовищі. Найбільше листування він вів з англіканцями, з котрими говорив про можливе майбутнє об'єднання їх та римокатоликів¹⁵². «Для мене є достатнім бути поєднаним з людьми в любові і Святому Дусі»¹⁵³, – цією цитатою можна узагальнити й зрозуміти ставлення Мертона до міжрелігійного діалогу.

Томас Мертон вбачав у міжрелігійному діалозі шлях до добра кожної релігії. Це, у свою чергу, призвело б до настання миру в цілому світі. Цікаво, що для нього шлях бути хорошим католиком полягає в підтвердженні правд віри іншої релігії. І це стосувалося всіх релігій, а не вибраних¹⁵⁴. «Якщо екуменічна зацікавленість Мертона у 1960-х означала відкритість вислуховувати інші християнські та нехристиянські релігії, то можна сказати, що такий тип слухання до нехристиянських релігій став для нього особливим завданням»¹⁵⁵.

¹⁵⁰ Див. Baker. *Thomas Merton: social critic*, 100.

¹⁵¹ Там само.

¹⁵² Див. Shannon. *Silent lamp: the Thomas Merton story*, 264-265.

¹⁵³ Там само, 265.

¹⁵⁴ Див. там само, 266-267.

¹⁵⁵ Там само, 267.

Він часто висловлював думку своїх сучасників щодо міжрелігійного діалогу, завдяки його творам багато католиків почули про Східні релігії, тому його не засуджували за захоплення ними¹⁵⁶.

Великим страхом для Мертона була думка, що вчення Східних релігій скоро буде подібним до Західних. Надіючись, що релігійні погляди Сходу матимуть майбутнє у західних християнських землях, він благав своїх читачів вивчати якомога більше про Східні вчення та культуру [...] ¹⁵⁷.

У книзі «*Silent lamp: the Thomas Merton story*» дослідник життя та творчості Мертона Вільям Шенон детально описує думки Томаса щодо міжрелігійного діалогу, виділяючи ставлення до таких релігій, як Юдаїзм, Іслам та релігій Далекого Сходу¹⁵⁸.

Коли говоримо про Юдаїзм, то тут варто сказати, що Мертон ставився з повагою до цієї релігії, називаючи її «нашим Старим Завітом», а євреїв – вибраним ще досі народом. Він говорить про спільну духовну спадщину Юдаїзму та Християнства, що також може означати і спільну долю для цих обох релігій¹⁵⁹.

Щодо Ісламу, то Мертон зацікавився ним досить пізно, майже наприкінці свого життя. Він знайомиться з багатьма мусульманами, одним з яких був Абдул Азіз. Цей чоловік довго вів листування з Томасом, можна сказати, що він пояснив йому всю повноту мудрості ісламської духовності. Як і в інших релігіях, Мертон шукає паралелі між Християнством та Ісламом, наприклад, віра в Трійцю у першій та віра в Аллаха у другій. Щоправда, йому було це важко зробити через суттєві відмінності цих двох релігій¹⁶⁰.

Релігії Далекого Сходу були для Мертона найбільш близькими. Зацікавленість ними у нього з'явилася ще в 1938 році¹⁶¹.

¹⁵⁶ Див. Baker. *Thomas Merton: social critic*, 145.

¹⁵⁷ Там само, 144.

¹⁵⁸ Див. Shannon. *Silent lamp: the Thomas Merton story*, 267-285.

¹⁵⁹ Див. там само, 267-269.

¹⁶⁰ Див. там само, 270-271.

¹⁶¹ Див. там само, 272.

Найбільш змістовною у житті Мертона була подорож на «Схід» – до Того, Хто є Володарем Всесвіту [...], подорожі Мертона на Схід не було остаточно здійснено аж поки він із своїм досвідом відомого нам Христа із християнської традиції зустрів невідомого Христа Азійського, і він почав розуміти, що Логос Бога - це не західне Слово, а боголюдське Слово, котре говорить різними способами та в різних культурах до всіх жінок та чоловіків доброї волі¹⁶².

Як бачимо, Мертон досвідчив, що Бог говорить до всіх людей, незалежно від раси чи релігії, не впадаючи, звісно, у синкретизм.

Отже, підсумовуючи все сказане вище, можна з упевненістю говорити про високий рівень інтелектуальності та духовності Томаса Мертона. Його прагнення до знань будувало не тільки його розумову, але й духовну складову. У подальшому це вплинуло на написання глибоко філософських та релігійних творів, що отримали велику популярність серед читачів. Його любов до інших релігій, зокрема до Буддизму, часто спонукала християн поглянути на міжрелігійний діалог з іншого, чисто християнського, Божого боку. Не боячись, Томас Мертон упевнено висловлював свої протести щодо расизму, насилля у світі, навіть будучи закритим у монастирі. Попри критику оточення, він не зупинявся, продовжуючи свою справу і втілюючи її на папері у вигляді книг, статей чи листів. Це, у свою чергу, принесло майбутнім нащадкам колосальну спадщину творів отця, з якої можна й зараз черпати мудрість та знання.

¹⁶² Shannon. *Silent lamp: the Thomas Merton story*, 272.

РОЗДІЛ 3

ПРОЦЕС САМОПІЗНАННЯ ЧЕРЕЗ ДОСВІД ВІРИ У КНИЗІ ТОМАСА МЕРТОНА «СЕМІЯРУСНА ГОРА»

У кожного письменника чи поета є твір, котрий зробив його відомим. Коли переглядати життя Томаса Мертона, то з впевненістю можна сказати, що цим твором є «Семіярусна гора». Ця книга є автобіографічною, проте розповідає не про ціле життя автора, а лише його довший відрізок. У цій книзі бачимо злети і падіння як молодого юнака, так вже дорослого чоловіка, його намагання віднайти себе та свою духовність. Зрештою, ця книга не стала б популярною, якщо би містила в собі звичайну історію життя пересічної людини. Досвід віри, котрий здобуває Томас Мертон у «Семіярусній горі», дозволяє зрозуміти його власне «Я», заглибитися у його пізнання самого себе.

3.1. Книга «Семіярусна гора»: історія створення, визначення літературного жанру, критика

У Томаса Мертона є безліч книг, котрі він написав. «Семіярусна гора» яскраво виділяється на їхньому фоні, адже не один десяток років люди захоплюються нею. Ідеєю створення автобіографії Мертон ділився з найближчим оточенням у монастирі, проте дехто не сприймав цю ідею всерйоз. Власне, ідейним натхненником став абат монастиря, отець Фредерік. У тому часі монах поділився з ним думками щодо написання книг у майбутньому, однією з яких була автобіографія. Фредерік підтримав ідею створення такого твору, попри те, що у монастиря було мало коштів на витрати, тим паче на видання книги. Мертон одразу ж береться до роботи, приділяючи багато часу і сил. У часі написання отець Фредерік помирає, відбуваються вибори нового настоятеля. Ним стає отець Джеймс, котрий був привітним до Мертона, проте, на його думку, монах не міг бути відомим на увесь світ. Щоправда, це не вплинуло негативно на працю

брата Луї. Будуючи свої думки на творах класиків, Томас пише велику книгу, котра займала близько 650 рукописних сторінок¹⁶³. Мертон вирішує назвати твір «Семіярусна гора» – по аналогії до образу Чистилища у «Божественній комедії» Данте.¹⁶⁴

Після написання книга мала пройти безліч етапів для того, щоб бути допущеною до друку. Знайомий Томаса Мертона, Роберт Гіру, будучи редактором одного з видавництв у Нью-Йорку, одразу ж затвердив рукопис після прочитання. Щоправда, він отримав його після того, як цензори Ордену через певні теми, котрі були підняті у цій книзі, а також через неправильно підібраний стиль написання Мертона та його граматику англійської мови, змусили Мертона неодноразово вносити зміни у основний текст¹⁶⁵. Роберт Гіру дивувався цьому кажучи: «Я часто питав самого себе, що би вони зробили, наприклад, із “Сповіддю” Августина»¹⁶⁶. Натомість Мертон не надто сильно був проти, йому довелося забрати із твору 8000 слів. Він вважав, це є необхідним, аби надати форми написаному, порівнюючи книгу із деревом, котрому потрібно підрізати крону¹⁶⁷. Незважаючи на це, книга вийшла у світ 4 жовтня 1948 року¹⁶⁸..

Успіх виданої книги був надзвичайно великим. Вже у жовтні місяці було продано близько 6000 примірників, у листопаді – 13000, такі збільшення купівель відбувались щомісяця. Вже у травні 1949 року кількість проданих книг наближалась до 300000, найбільше за день було продано 10000¹⁶⁹. Друг Томаса Мертона, *James Laughlin*, вважав, що:

«Семіярусна гора» стала бестселлером, тому що у ній сказано багато того, що чекали почути люди у тому ж моменті суспільної історії, і це стосувалося не лише католиків. Йшов 1948 рік, книга дала відповіді на духовні проблеми, котрі турбували багатьох людей, частково молодь, тих, хто був розчарований тим, що діється у країні, хвилювався

¹⁶³ Пор. Forest. *Living with Wisdom. A life of Thomas Merton*, 88-89. // Mott. *Seven mountains of Thomas Merton*, 243-244.

¹⁶⁴ Див. там само, 88.

¹⁶⁵ Див. там само, 89.

¹⁶⁶ Wilkes P. (ред.) *Merton. By those who knew him best*. San Francisco 1984, 20.

¹⁶⁷ Див. *The Intimate Merton: His Life from His Journals*, 49

¹⁶⁸ Див. Forest. *Living with Wisdom. A life of Thomas Merton*, 89.

¹⁶⁹ Див. Mott. *Seven mountains of Thomas Merton*, 247.

через небезпеку атомного голокосту та іншими проблемами. Мертон озвучив їхні занепокоєння, просто та чітко. У своїх особистих висловлюваннях від відповідав на питання, котрі турбували усіх¹⁷⁰.

Книга стала популярною не лише у Америці, але далеко поза її межами. Одразу після виходу, вона була видана у Англії під назвою «*Elected silence*», а згодом перекладена на шістнадцять мов¹⁷¹.

«Семіярусна гора» була своєрідною «книгою життя» Мертона, проте пишучи її, Томас вже був у старшому віці. Дослідник його життя, *Michael Mott*, вважає, що: «Якщо перші розділи проводять паралелі щодо Мертона, як воно і має бути, то вони є в загальному новими і написані зовсім з іншим баченням. Мертон не завжди був справедливим із молодим собою»¹⁷². Судячи з цього, Мертон був досить самокритичним, що відобразилося на автобіографії і надало їй зовсім іншого, незвичного змісту.

Ця книга стала «дороговказом до віри» для багатьох людей, адже життя Мертона до монастиря, котре здебільшого є описане у «Семіярусній горі», не завжди можна було назвати християнським. Щоправда, він показав шлях від зневіри до Бога, це допомагало людям бачити, що навернення є важким, але реальним. «Життя Мертона перед Гетсиманією було здебільшого схоже на наше [...] У “Семіярусній горі” Томас Мертон проходить через людський вимір [...] Грішник. Викуплений грішник. У автобіографії Мертона живе шукач, котрий є у кожному з нас [...] Його історія розкриває людину в русі, котрою керує Бог»¹⁷³.

У 2017 році видавництво «Свічадо» у співпраці із перекладачем, Мариною Білоногою, видає переклад «Семіярусної гори» українською мовою¹⁷⁴. Для українського читача ця книга була цілком новою, натомість поза нашою країною про неї усі вже давно знали. Передмову до нашого видання написав владика Борис Гудзяк, для котрого «Семіярусна гора» та постать Томаса Мертона були

¹⁷⁰ Merton. *By those who knew him best*, 6.

¹⁷¹ Див. Forest. *Living with Wisdom. A life of Thomas Merton*, 90.

¹⁷² Mott. *Preface*, 25.

¹⁷³ Maltis E. *The meaning of the Seven Storey Mountain* // www.merton.org (20.11.2020).

¹⁷⁴ *Семіярусна гора* // www.svichado.com (20.11.2020).

близькими. «Годі прогнозувати, як сприйме сучасний український читач цю автобіографію, але вона та інші книги Мертонна, в які я вчитувався, справили на мене великий вплив, і Мертон сьогодні вважається одним із найвпливовіших духовних авторів ХХ століття»¹⁷⁵, – говорить владика у передмові. На його думку, «Семіярусна гора» стала популярною через індустріалізацію та вплив Католицької Церкви, котрі у часі виходу книги набули великого розвитку. Для нього Мертон є щирим у автобіографії, ця щирість надала ще більшої популярності цій книзі. На думку владика, цей твір не дає часу для нудьги, адже кожен знаходить у ньому щось своє чи впізнає себе¹⁷⁶. Владика також дає читачам зрозуміти твердження Мертонна щодо Бога: «Бог Мертонна розуміючий Батько і Друг, не караючий Суддя, Той, Хто бачить глибоко всередині, перед Ним немає сенсу вигадувати собі кращу сторону. Перед Ним треба просто бути»¹⁷⁷.

«Семіярусна гора» стала початком плідного періоду творчості та великих змін у житті Томаса Мертонна: «Все, ким Томас Мертон був і мав стати, було у “Семіярусній горі”, у “вигляді ембріону”. Автобіографія містила у собі зерна контемпляції, які принесли плоди на більше ніж два десятки років життя Мертонна і лишили плоди аж до сьогодні»¹⁷⁸.

Автобіографія Томаса Мертонна стала популярною книгою завдяки великому досвіду навернення до віри, котрий описаний у ній. Багато критиків вважали, що їй місце серед найкращих творів для духовності, що Мертон «заглянув у душу» людині того часу, відповівши просто на складні питання, котрі турбували багатьох. Дехто ставив її на рівні із творами класиків, її навіть називали «сучасною “Сповіддю”», беручи до прикладу «Сповідь» св. Августина¹⁷⁹. Її переклали на безліч мов світу, а нещодавно вона з’явилась і в

¹⁷⁵ Гудзяк Б. *Вступ до українського видання // Мертон Т. Семіярусна гора*. Львів 2017, 13.

¹⁷⁶ Див. там само, 9-12.

¹⁷⁷ Там само, 14.

¹⁷⁸ Maltis E. *The meaning of the Seven Storey Mountain*.

¹⁷⁹ Див. Merton. *By those who knew him best*, 21-22.

українському перекладі. Усе це свідчило про те, що «Семиярусна гора» є твором вищого гатунку. Беручи до уваги те, що вона написана на початку публічної письменницької діяльності Мертона, можна сказати, що вона стала передвісницею усієї його творчості.

3.2. Самопізнання як категорія духовності: від емпіричного «я» до «я» трансцендентного

У «Семиярусній горі» Томас Мертон описує шлях свого утвердження у вірі. У цій книзі не є описане ціле його життя, лише 33 роки. Щоправда, за цей час він багато чого переосмислює, зокрема себе та своє ставлення до світу та релігії. У цьому йому допомагає віра в Бога.

Шлях віри Томаса Мертона починається змалечку, проте як знаємо з вищесказаного, у його сім'ї не часто говорили про віру чи релігію загалом. Вже пізніше, у часи юності, хлопець починає глибоко відчувати, що йому чогось бракує. Цим елементом, якого не вистачало, була духовність. Був момент, коли здавалося, що він став атеїстом: «Якщо ж думка про Бога все-таки приходила до мене, то тільки ставала спонукою до того, щоб закритись у собі та відкинути все [...] Властиво, я лише проміняв віру визначену, віру в Бога, Який є Правдою, на непевну і невизначену віру в людські погляди і авторитети [...]»¹⁸⁰. Після недовгого часу Томас починає шукати себе у релігіях, приймає католицизм, стає монахом-трапістом, потім священником, відомим релігійним письменником та суспільним діячем. Завдяки вірі він віднайшов своє власне «я», і став тим, ким мав бути.

Щоправда, цей шлях від майже атеїста до високодуховної особи був нелегким. Досвід віри почався із подорожі Мертона до Риму, де він уперше став цікавитися Христом: «Власне там, у Римі, в моїй уяві сформувався образ Христа.

¹⁸⁰ Мертон. *Семиярусна гора*, 110.

Саме там я вперше побачив Того, Кому нині служу як Господеві моєму і Цареві, Хто володіє і керує моїм життям»¹⁸¹. Ці слова вже дорослого Томаса чітко показують, наскільки змінилося його життя за буквально недовгий період часу.

Час навчання у Кембриджі та Колумбійському університеті вплинув на погляди Мертона. Насамперед, у Кембриджі він захоплюється Юнгом, Адлером, Фройдом (читання останнього, як казав Мертон, мало не звели його з розуму)¹⁸². Томас пише, що найбільшу користь принесло йому читання «Божественної комедії» Данте: «Завдяки його генію я був готовий вірити в усе, що він говорив про чистилище чи пекло, бодай тоді, коли книга була в мене перед очима»¹⁸³. Важливо зазначити, що це якраз був час відвернення від віри, тому навіть такі «духовні читання» по-своєму впливали на хлопця. Під час навчання у Колумбійському університеті Мертон бере участь у різних соціальних акціях та протестах, вивчає мови, читає літературу епохи Відродження. Тоді ж таки помирає Дідо, згодом і Бонмаман, чію втрату Мертон болісно переживає. У тому часі він робить спроби молитися за них обох, хоча й не дуже усвідомлював, що робив¹⁸⁴. Стосовно цього, Мертон говорить такі слова:

А якщо життя є єдиною справжньою цінністю, єдиною основною реальністю, його тривалість залежала від волі (інакше навіщо молитися?) верховного Джерела усього життя, головної Реальності, Того, Хто є Чистим буттям, Того, Хто і Сам є Життям. Того, Хто просто є. Промовляючи молитву, я автоматично це все визнавав. І то вже вдруге, хоча я й продовжував думати, що ні в що не вірю¹⁸⁵.

Великий вплив на Мертона мали книги. Однією з таких була «Дух середньовічної філософії», автор – Етьєн Жільсон. Томас розбирав її на цитати, захоплювався думками та словами, написаними у ній. Справжнім скарбом стало для хлопця відкриття – Він почав шукати Бога¹⁸⁶, адже, як каже він сам: «У кожній людині є природня потреба істинного розуміння Бога: ми народжені

¹⁸¹ Мертон. *Семіярусна гора*, 122.

¹⁸² Див. там само, 139-140.

¹⁸³ Там само, 138.

¹⁸⁴ Див. там само, 165-181

¹⁸⁵ Там само, 181.

¹⁸⁶ Там само, 190-193.

спраглими пізнавати й бачити Його, й інакше бути не може»¹⁸⁷. Усвідомлення цього змінило Мертон. Опісля цього він ще більше захоплюється католицькою літературою, зокрема, читає «Улісса» Джеймса Джойса, поезії Джерарда Менлі Гопкінса та ін. Ці твори надихали Томаса. Читання біографії Гопкінса спонукало хлопця до рішучих дій – він вирішує охреститися¹⁸⁸.

У творі «Роздуми на самоті», Мертон напише наступне: «Жити духовно – означає жити для Бога, в якого ми віримо, але Якого не в змозі побачити. Прагнути цього – означає зректись бажання усього видимого»¹⁸⁹. Мертон починає своє «зречення від видимого» із хрещення у Католицькій Церкві. Ось що говорить Томас про початки свого шляху у католицизмі: «На початку листопада мій розум був зайнятий цією однією думкою – охреститись і увійти нарешті до надприродного життя Церкви. Я мав ступити на берег біля підніжжя високої семіярусної гори Чистилища [...], і навіть гадки не мав, як маю на неї підніматись. Найголовнішим було почати»¹⁹⁰.

Після хрещення Томас починає по-іншому дивитися на світ та на своє покликання. На його думку, він, подібно до євреїв, вступає у «обітовану землю», виходячи з єгипетської, гріховної, землі, де працюватиме постійно, де керуватиме Бог. У цій праці полягає його покликання, він відчував відповідальність перед Христом, Котрий страждав за нього. Хоча й він і не знав як правильно молитися, пройшов певний час, і Томас навчився молитви на вервиці. Він казав, що мало молився до Богородиці, проте помітно, що дорослий Мертон у «Семіярусній горі» неодноразово наголошує на силі молитви до Діви Марії, називає її нашою заступницею, через яку ми приходимо до Бога, «Матір'ю надприродного життя у нас»¹⁹¹. Згодом Томас напише у щоденнику: «Як

¹⁸⁷ Мертон. *Семіярусна гора*, 193.

¹⁸⁸ Див. там само, 236-240.

¹⁸⁹ Мертон Т. *Роздуми на самоті*. Львів 1994, 55.

¹⁹⁰ Мертон. *Семіярусна гора*, 246.

¹⁹¹ Див. там само, 253-256.

Франциск заручився з бідністю, так я заручаюся з тобою, Королево відлюдників та Мати бідних людей»¹⁹².

Щоправда, Хрещення було для Томаса лише початком віри. Розумом він обрав Бога та християнство, але, на його думку, без навернення волі не можна було досягнути повноти духовності. Він відвідував богослужіння, читав духовну літературу, проте цього було недостатньо йому – людині, котра нещодавно прийняла тайну Хрещення, будучи перед цим практично атеїстом. Йому потрібні були духовні практики, молитва і головне, Святе Причастя. Натомість перший час він не надто активно, на його думку, приділяв цьому увагу. Мертон витратив багато часу, щоб зрозуміти, що потрібно для духовного розвитку такому як він, тому застерігає людей на майбутнє, аби не робили його помилок¹⁹³.

Вагомими у духовному житті та пізнанні віри для Томаса стали «Духовні вправи» Ігнатія Лойоли. Він приділив їм достатньо часу, а саме місяць – по годині кожного дня. Він довго не міг зрозуміти цінність цих вправ, аж поки не почав роздумувати над життям Христа. Він уявляв собі Його перебування у домі Марії та Йосифа, про що вони говорили та чим займалися. Це роздуми також стосувалися і образів пекла, котрі собі уявляв Мертон. Ця діяльність настільки захоплювала його, що він втрачав лік часу і не займався чимось іншим. З цих духовних вправ він взяв для себе багато корисного щодо пізнання себе. Томас зрозумів, що воля Бога є вищою за всі задоволення чи бажання людини, що ступати проти неї є великим злом. Ще одним плодом духовних вправ стало рішення Мертона піти у монастир францисканців¹⁹⁴.

Це покликання стимулювало Мертона до читання Святого Письма. Одного вечора він читав книгу Йова. На радісній хвилі передсмаку вступу в монастир Мертон відчуває також і неспокій, що він як Йов – є випробуваний Богом та дияволом. У нього виникають сумніви, проте він розуміє, що ці випробування є

¹⁹² *The Intimate Merton: His Life from His Journals*, 86.

¹⁹³ Див. Мертон. *Семіярусна гора*, 258-259.

¹⁹⁴ Див. там само, 298-301.

для його ж блага. У тому часі Томас замислюється про пекло та муки, що там відчують душі через гріхи, сором, котрий палитиме їх цілу вічність¹⁹⁵.

Муки самопізнання неможливо уникнути і на цій землі, допоки в нас залишається бодай трохи любові до себе: тому що це, власне, гордість відчуває той палючий сором. Тільки тоді, коли в наших душах вся гордість, все наше самолюбство буде поглинуте Божою любов'ю, ми звільнимся від того, що є предметом тих мук. Тільки тоді, коли ми втрачаємо всю самолюбну любов заради нас самих, наші давні гріхи перестають бути для нас причиною страждань або ж мук сорому¹⁹⁶.

Як розуміємо з вищесказаного, Мертон вважає, що гріх заважає людині пізнати себе, а любов до Бога навпаки, дає зрозуміти своє «Я».

Після невдалої спроби вступу у монастир францисканців, Мертон ненадовго втрачає надію на монаше життя. Згодом він потрапляє до монахів-трапістів, де нарешті починає відчувати свободу. Для нього перебування там – це навчання. На його думку, монах має вчитися у Бога щастя та любові. Він порівнює навчання із зціленням, котре дає Бог, показуючи нам правду того, яким є гріх. Коли монах відчуватиме огиду до самого себе через багатство вчинених ним злодіянь, тоді він зможе відчути і навчитися любити Бога. На думку Мертона, для цього й існує контемпляція – щоб показати монаху, та й простій людині, ким є вони, і Ким є Бог. Пізнаючи себе, відкидаючи свою гріховність, ми пізнаємо Його у собі¹⁹⁷.

Будучи у монастирі, Томас вивчає багато нового про християнство. Це дає йому змогу навчати свого молодшого брата, Джона-Пола, котрий теж готувався стати християнином. У розмові з ним він заторкає тему благодаті Божої. На думку Мертона, людина може виконувати багато добрих справ і без неї, проте чи буде вона щасливою? Говорить також і про віру, що вона переступає межі невідомого, через неї Бог відкриває людям себе. І так людина починає розуміти власне «Я» - через віру та Його благодать¹⁹⁸. «Завдяки дару віри ти торкаєшся

¹⁹⁵ Див. Мертон. *Семіярусна гора*, 329.

¹⁹⁶ Там само, 329-330.

¹⁹⁷ Див. там само, 416.

¹⁹⁸ Див. там само, 444-445.

Бога, ти входиш у контакт із самою Його сутністю і дійсністю, але потемки: бо ж ніщо досягне і зрозуміле для наших відчуттів і нашого розуму не може збагнути Його істоту такою, якою вона є сама в собі»¹⁹⁹.

У багатьох людей постать Томаса Мертона асоціюється саме із письменником. Щоправда, у «Семіярусній горі» він розповідає про період, коли відчував, що йому заважає цей таланти – писати. Будучи у монастирі братом Луї, позбувшись свого старого імені, він відчуває, як тінь минулого, Томас-письменник, переслідує його. Брата турбували ці переживання, адже він був у незнанні того, чи справді йому потрібно і надалі займатися написанням творів. Його справжнім бажанням був пошук свободи від світу, а ця тінь не давала йому цього зробити. Через підтримку письменницького таланту настоятелями у Луї не було іншого виходу, як продовжувати цим займатися, хоча й він сам казав, що не знав, чи потрібно це Богу²⁰⁰. Через деякий час Томас віднайде гармонію з талантом: «Минали місяці, а Ти не пригасив жодного з тих давніх прагнень, проте дарував мені мир, і я поволі починаю бачити, про що йдеться. Нарешті починаю дещо розуміти»²⁰¹.

Час перебування у Гетсиманії став для брата Луї визначним у плані пізнання власного «Я». «Життя кожного з нас у цьому монастирі є частинкою таємниці. Всі ми додаємо дещицю до чогось того, що сягає далеко за межі нашого розуміння [...] Ми всі є членами містичного Христа, і всі разом зростаємо в Ньому, для Якого було все створено»²⁰². Помітно, наскільки сильно змінилося ставлення Мертона до релігії та віри в цілому. Думка Луї розвивається далі, і він говорить: «Але як же ж далеко мені потрібно дістатись, щоб знайти Тебе, в Якому я вже живу! Тепер, о мій Боже, я можу говорити тільки з Тобою, тому що більше ніхто мене не зрозуміє»²⁰³. І хоч Луї було важко зрозуміти план Бога щодо

¹⁹⁹ Мертон. *Семіярусна гора*, 445.

²⁰⁰ Див. там само, 458-461.

²⁰¹ Там само, 471

²⁰² Там само, 469.

²⁰³ Там само.

його покликання, він продовжував довіряти Йому: «Я вже починаю розуміти. Ти просвітив мене й утішив мене, і я знову почав вчитися й вірити»²⁰⁴.

Отже, Томас Мертон у «Семиярусній горі» неодноразово розповідає про свій досвід віри і пізнання себе саме через неї. Завдяки ситуаціям, котрі виникають на життєвому шляху Томаса, він удосконалює своє покликання, проте і надалі намагається заглибитися у таїнство життя Христа. Таким чином він робить спроби відчувати потреби своєї душі. Мертон довіряє Богу, хоча й має ще багато питань, на котрі Він не дав відповідей. Ці діалоги з Богом, пошуки власного «Я» згодом також втіляться у літературну спадщину Томаса. Окрім «Семиярусної гори», він пише не один десяток книг, листів та статей, у котрих ще глибше розповідає про пошуки себе.

3.3. «Пошук істини та пошук Бога» у досвіді віри Томаса Мертона

Томас Мертон шукав Бога та Його істину усе своє життя. Змалечку він відчуває, що щось всередині нього прагне до Творця, проте у часі свого світського життя мало переймається стосунками із Богом. Час юності кардинально змінює його, адже після хрещення йому мало бути простим мирянином, тому він приходить у монастир, згодом стає священником. Томас намагається знайти спокій та умиротворення у молитві та перебуванні наодинці. Цей досвід віри, він передає наступним поколінням здебільшого у своїх творах.

«Семиярусна гора» є яскравим прикладом автобіографії, у котрій можна «відслідковувати» розвиток покликання Томаса Мертона. Пошук Бога та істини для молодого хлопця стає першочерговим завданням. Одним із інструментів цих пошуків стає перебування наодинці. Вже наприкінці твору, Мертон висловлює своє бажання шукати саме у самотності Бога:

²⁰⁴ Мертон. *Семиярусна гора*, 472.

Це єдина причина, чому я прагну самотності, – щоб зникнути від усіх сотворених речей, щоб стати для них мертвими, і щоб вони померли для мене, адже вони нагадують мені про відстань між нами. Вони продовжують мені говорити про Тебе [...] але вони собою заступають мені Тебе. Я хотів би жити на самоті і поза ними. *O, beata solitudo!*²⁰⁵.

Для нього було важко усвідомити Божу волю щодо себе. У монастирі він тому і шукає самотності: аби зрозуміти своє «Я». Томас не може зрозуміти, чому Бог каже: «Залиш усе і йди за мною» (див. Мт: 23-30), – а потім дає йому випробування, котрі повертають його до світу, назад у час до монастиря, думки, котрі не дають йому спокою²⁰⁶. Він весь час шукав самотності у всіх значеннях цього слова. Ця можливість з'явилась у нього аж у 1965 році, коли йому виділяють окремий будиночок, де він на постійній основі міг перебувати²⁰⁷.

Тема самотності часто з'являється у творах Мертон, він ділить її на два типи: фізичну та внутрішню: «Він написав багато про фізичну самотність. Під нею він завжди мав на увазі місце, простір, географічне відокремлення від когось або чогось, [...] внутрішня самотність надає фізичній вагомості. Без справжньої внутрішньої, фізична самотність може бути неправильною чи небезпечною»²⁰⁸. На думку Мертон, самотність є важливою складовою духовного життя. Метою усамітнення є любов до Бога. Фізична самотність приводить людину до внутрішньої, що в подальшому житті відкриває людині її «Я»²⁰⁹. «Проте найсправжніша самота – це не щось зовнішнє, це не відсутність людей чи звуку навколо вас. Це – безодня, що відкривається у центрі власної душі. І це безодня внутрішньої самоти – голод, який ніколи не насититься чимось сушим»²¹⁰.

Самотність також заторкає тему контемпляції. «Покликання до самотності одночасно є покликанням до тиші, вбогості та порожнечі. Але порожнечі, яка є заради повноти: метою життя у самотності є контемпляція»²¹¹. Для того, аби бути

²⁰⁵ Мертон. *Семіярусна гора*, 471.

²⁰⁶ Див. там само, 469.

²⁰⁷ Див. Forest. *Living with Wisdom. A life of Thomas Merton*, 165.

²⁰⁸ Pennington B. та ін. *Getting it all together: the heritage of Thomas Merton*. Wilmington 1984, 59-60.

²⁰⁹ Див. Мертон Т. *Нові зерна контемпляції*. Львів 2009, 68.

²¹⁰ Там само.

²¹¹ Hart P. (ред) *Thomas Merton. The monastic journey*. Kansas City 1977, 152.

наодинці із собою та Богом, Мертон закликає знайти місце для самотності: «Місце, де ваш розум може бути вільний, де ви зможете забути про свої турботи, поринути в мовчанку і поклонитися Отцеві в таємниці. Не існує контемпляції, якщо немає таємниці»²¹². Важливо зазначити, що Томас вирізняє з-поміж інших контемпляцій ту, котра притаманна саме християнам: «Контемпляція у самотності з точки зору християнина є усвідомленням божественного милосердя, котре перетворює та облагороджує його власну порожнечу та повертає її у присутність ідеальної любові, ідеальної повноти»²¹³. На думку Мертона, люди, котрі шукають Бога, контемплуючи, мають спільну рису не через методи контемпляції, а через спільне перебування з Ним²¹⁴. Щодо Його пошуків, він говорить: «Немає техніки для відшукування Бога. Знаходять Його з Його волі. І Його воля, несучи їм ласку внутрішню і влаштовуючи їх зовнішнє життя, приводить їх непомилно саме до того місця, де можуть знайти Його»²¹⁵. Як є зрозуміло з цих слів, людина пізнає Бога у тиші через контемпляцію, навіть, швидше, Бог нам Сам дає Себе пізнати.

На думку Мертона, самотність не має віддаляти людину від інших, їй подібних, а навпаки, дозволяє зблизитися з ними через контакт із Богом. Якщо ж віддалятися від людей тільки, щоб їх не бачити і не чути, то так неможливо досягнути внутрішнього спокою²¹⁶. «Правдива самота – це дім особи. Неправдива самота – притулок індивідуаліста. Особі притаманна унікальна здатність любити і піклуватися про усі сотворені Богом речі та істоти, яких Він любить. Втрата перспективи знищує таку здатність»²¹⁷. Людина не може бути егоїстичною навіть на самоті – вона має проявляти любов до усіх створінь, у тому

²¹² Мертон. *Нові зерна контемпляції*, 70.

²¹³ *Thomas Merton. The monastic journey*, 152.

²¹⁴ Див. Мертон. *Роздуми на самоті*, 100.

²¹⁵ Там само, 100.

²¹⁶ Див. Мертон. *Нові зерна контемпляції*, 50-51.

²¹⁷ Там само, 51.

числі, і до інших людей. А втеча від них з метою більше ніколи їх не бачити тільки погіршує її духовний стан²¹⁸.

Щоправда, для Мертона самотність не є абсолютним уникненням будь-яких контактів із зовнішнім світом: «Самотність – це не втеча від звичайного життя. Вона не є вищою, кращою чи знаходиться на рівень вище від звичайного життя. Навпаки, самотність – це основа звичайного життя [...] завдяки якій ми спокійно живемо і ділимося нашим досвідом з невеликою кількістю друзів»²¹⁹. Мертон не намагався ізолюватися від світу повністю. Для нього усамітнення – це один із багатьох шляхів, котрий може обрати людина у житті для пошуку Бога та Його істини.

Із самотністю тісно пов'язане інше поняття – тиша. Коли Мертон уперше прибув у монастир трапистів, він був під враженнями від ідилії, що була навкруги: «Я відчув ту глибоку, глибоку тишу ночі, спокою і святости, що огортала мене зусбіч як любов, як відчуття безпеки. Огортаючі обійми тієї тиші! [...] А тиша, що огортала мене, промовляла до мене, промовляла голосніше і красномовніше за всі голоси»²²⁰. Томас розрізняє два види тиші: «Негативна тиша розмиває і заплутує нас, відповідно, ми губимося у фантазіях або різного роду тривогах. Позитивна тиша робить нас цілісними і дає нам зрозуміти, хто ми є і ким можемо бути, і наскільки далекими є ці поняття одне від одного»²²¹. З вищеподаного можна зрозуміти, що тільки у позитивній тиші людина може віднайти себе, і, таким чином, віднайти Бога усередині себе. Можна сказати, що її Томас і відчув, коли прийшов у монастир.

Згодом, у своєму щоденнику, Томас напише: «Відкинь усе і укрійся у собі, щоб знайти Його у тиші, де він укритий разом з тобою. Слухай, що він має говорити»²²². Тиша була для Мертона чимось особливим. таким, що провадить

²¹⁸ Мертон. *Нові зерна контемплляції*, 51.

²¹⁹ Vochen M. (ред.) *Thomas Merton. Essential writings*. New York 2001, 79.

²²⁰ Мертон. *Семіярусна гора*, 359.

²²¹ *Thomas Merton. Essential writings*, 73.

²²² *The Intimate Merton: His Life from His Journals*, 47.

до вищого, кращого способу спілкування із Богом. Вона є обов'язковою, коли людина, що має чисту віру, готується вийти на новий рівень стосунків із Ним. Таким чином випробовується і надія, оскільки не є відомо, скільки буде потрібно часу для цього переходу²²³.

У словах Томаса Мертона можна помітити, що він у тиші знаходить умиротворення: «Бог є укритий всередині мене. Я знайшов Його, ховаючись у тиші, в якій Він прихований. Усе, що не очищувало моє серце, не давало йому спокій у Ньому, є непотрібним. Але якщо я піду за Ним, Він приведе мене до Його миру»²²⁴. Мертон знаходить у тиші Бога, знаходить Його всередині себе з її допомогою.

Тиша супроводжується мовчанням. На думку Мертона, людина має постійно шукати Бога у мовчанні, адже як тільки ми перестаємо це робити, Бог перестає промовляти до нас. Те саме стосується і слухання – лише тоді, коли людина слухає, Бог буде говорити до неї. Для того, щоб бути постійно у слуханні та мовчанні, Мертон пропонує розвивати чесноту покори. Гордість постійно намагається не дати почути Бога у мовчанні, натомість покора дозволяє це зробити легше, будучи сама у собі мовчанням²²⁵.

Іншим способом пошуку Бога для Томаса Мертона є читання книг та духовної літератури. У «Семиярусній горі» можна неодноразово помітити, що він у кожному періоді свого життя захоплювався різного роду письменниками. Це були св. Бонавентура, Етьєн Жільсон²²⁶, Вільям Блейк, по якому, до слова, він писав свою магістерську працю²²⁷, з поради друга-індуса, Брамахарі, читав св. Августина та св. Тому Кемпійського²²⁸, св. Тому Аквінського, творам якого він

²²³ Див. *Thomas Merton. Essential writings*, 76.

²²⁴ *The Intimate Merton: His Life from His Journals*, 53.

²²⁵ Див. Мертон. *Роздуми на самоті*, 92-95.

²²⁶ Див. Мертон. *Семиярусна гора*, 192.

²²⁷ Див. там само, 225.

²²⁸ Див. там само, 220.

виділяв багато часу, та багато інших²²⁹. Загалом прочитаних ним книг налічувалась не одна сотня, чи навіть тисяча – це зрозуміло з автобіографії.

Ще однією важливою складовою для пошуку Бога та істини є молитва. З «Семиярусної гори» знаємо, що Мертон не пригадував собі, чи батьки вчили його молитви, тому першою, хто нагадала йому молитву «Отче наш», була його бабуся²³⁰. Смерть батька та депресія, що була після цього, остаточно зробили із нього безчуттєву до молитви та Бога людину²³¹. Щоправда, після довгих пошуків себе йому вдається перемінити своє ставлення до Бога. Відповідно, Томас починає багато часу присвячувати молитві. Він купує бревіарії, купівлю яких він називає: «[...] одним із найкорисніших вчинків у моєму житті»²³². Після повернення із реколекцій у монастирі трапістів, він відчув неспокій від шуму та хаосу, котрі були довкола. Через це він з жахом сховався у церкві і молився. Було зрозуміло, що реколекції сильно вплинули на нього²³³. Будучи у монастирі, наприкінці «Семиярусної гори» Томас напише наступне: «[...] незважаючи на те, хто ти і ким ти є, ти покликаний до глибокого внутрішнього життя, можливо, навіть до молитви містичної і до того, щоб передавати іншим плоди своєї контемпляції»²³⁴. У цих словах бачимо вже зовсім іншу людину – ту, котра вчиться розпізнавати своє покликання до духовності і бачить його ціль – молитися. Будучи монахом, Мертон має можливості надалі шукати Бога у постійних роздумах та молитві.

Для Мертона молитва є великою цінністю, котрою володіє людина:

«Молитва є контактом з найглибшою реальністю життя, нашою особистою правдою у Бозі [...] Молитва є найбільш правдивою гарантією особистісної свободи [...] Ми є справді вільними у вільній зустрічі наших сердець з Богом у Його слові і в прийнятті Його Духа, котрий є Духом синівства, правди та свободи [...] вся молитва має зосередитися на цій таємниці синівства, в котрій Дух у нас розпізнає Творця»²³⁵.

²²⁹ Див. Мертон. *Семиярусна гора*, 463-465.

²³⁰ Див. там само, 9.

²³¹ Див. там само, 95.

²³² Там само, 336.

²³³ Див. там само, 371.

²³⁴ Там само, 468.

²³⁵ *Thomas Merton. Essential writings*, 83.

З цих слів можемо зрозуміти, що Святий Дух, на думку Мертона, є тим, хто показує нам Отця. Через молитву ми можемо бути вільними у Бозі. Томас також говорить і про суть молитви: «Проте суттю молитви є бажання молитися. Бажання знайти Бога, споглядати і любити Його – єдине, що справді має велике значення. Якщо ви прагнули пізнати і любити Його, ви вже зробили те, що від вас очікувалося»²³⁶. У цих словах помітний великий досвід молитви, досвід відчуття любові Бога. Мертон говорить просто, даючи зрозуміти усю глибину розмови із Богом і її важливість у будь-якому покликанні.

Мертон також часто наголошує на важливості медитації як одному із способів молитви, роздумуванні про Бога. Він закликає людину молитися всюди, а не тільки у церкві. Те ж саме стосується і медитації²³⁷. Метою медитації, на думку Мертона, є: «[...]навчити людину, як звільнитися від сотворених речей і мирських клопотів [...], і увійти в усвідомлене і любовне спілкування з Богом, в якому ми отримуємо довгоочікувану допомогу і радісно воздаємо Йому хвалу, честь, подяку і любов»²³⁸. Таким чином, людина зближується з Богом. Це, в свою чергу, допомагає у Його пошуках та розумінні Його слів. Щоправда, Мертон вважає, що потрібно докладати чимало зусиль, щоб навчитися медитувати: «Медитативна молитва є суворою дисципліною, яку не можна опанувати з примусу. Вона вимагає нескінченної мудрості і настирливості»²³⁹. Коли ж людина опанує медитацію, вона удосконалисть свою духовність: «Молитва у такому разі є не тільки словесним формулюванням або низкою прагнень, що зринають у серці, вона є спрямуванням до Бога цілого нашого тіла, розуму, духа в мовчанні, зосередженості і поклонінні [...] є наверненням усього нашого єства до Бога»²⁴⁰. З цих слів є зрозуміло, що медитаційна молитва є вищою за звичайну через те, що у ній людина заглиблюється не лише у власне серце, але й у ціле

²³⁶ Мертон. *Нові зерна контемплляції*, 165.

²³⁷ Див. там само, 158-159.

²³⁸ Там само, 160.

²³⁹ Мертон. *Роздуми на самоті*, 46.

²⁴⁰ Там само, 46-47.

своє єство. Відповідно, вона краще може відчутти Бога і Його присутність у її житті.

Отже, Томас Мертон у автобіографії «Семиярусна гора» представляє свій досвід віри. Звісно, що у цьому розділі довелось звернутися до низки інших книг, аби краще зрозуміти ставлення автора до особистого пізнання. Саме завдяки вірі Томас віднаходить своє власне «Я», віднаходить своє місце в житті, Бога у серці та в цілому своєму єстві. Будучи майже атеїстом, він проходить складний шлях навернення, аж до тайн Хрещення та Священства у Католицькій Церкві. Стає монахом-трапістом, завдяки чому по-новому переосмислює своє життя. Будучи у самотності, тиші та постійній молитві, він намагається досягнути уся глибину Божої таємниці. Це помітно у «Семиярусній горі», у його творах, котрі він писав вже опісля виходу у світ автобіографії. Частина життя, котру він описав у цій книзі, відкриває нам справжнього Томаса Мертона, котрий не боїться поділитися своїм досвідом віри із майбутніми поколіннями

ВИСНОВОК

У даній роботі було досліджено самопізнання людини через шлях віри на основі книги Томаса Мертона «Семярусна гора». Для кращого розуміння теми також було взято до уваги та проаналізовано життя автора, його основні духовні погляди та письменницьку спадщину.

У першому розділі детально розглянуто біографію Томаса Мертона, беручи за основу книгу «Семярусна гора» та декілька книг з детальнішим оглядом всього життя автора, зокрема «*Merton: a biography*», автор *Monica Furlong*; «*The seven mountains of Thomas Merton*», автор *Michael Mott* та ін. З біографії Томаса Мертона можна помітити прагнення молодого хлопця до віри та духовності. Щоправда, у дитинстві Томаса бачимо всього декілька моментів, коли його рідні намагаються дати йому релігійне виховання. На думку Мертона, найбільше на його духовність у ранньому віці вплинув батько за допомогою розмов, у яких він ділився досвідом зі своїм сином. Томас багато подорожує разом із батьком, часто змінює місце навчання. Наука давалась Мертону досить легко. Вже в юному віці, у 23 роки він охрещується, згодом йде в монастир та стає священником. Його духовність зростає з кожним днем, він пише багато творів, деякі з них стають дуже популярними в тодішньому часі. Чимало праць не втратили свого вагомого значення й дотепер. Попри те, що Томас у юному віці досить часто сумнівався в Бозі та у вірі в Нього, йому все ж вдалося віднайти себе, своє місце у світі та служити Богові як монах і священник. Навіть будучи закритим у монастирі, ведучи молитовне та усамітнене життя, Мертон намагається втілити свій талант до письменництва в безлічі листів, книг та збірок, основні з яких також були представлені в цьому розділі. Особу Томаса Мертона пізнаємо через представлення життя та труднощів, що траплялися на його життєвому шляху.

У другому розділі вдалося детальніше пояснити та описати духовні погляди Томаса Мертона. Окрім того, що Томас самостійно формував своє

бачення, на нього мали вплив також близькі йому люди. Найбільше навчив його батько. Коли хлопцеві було 14 років, батько помирає, і це остаточно руйнує погляди на віру Томаса. Згодом, знайомлячись з багатьма людьми, спілкуючись на різні духовні теми, читаючи літературу католицького спрямування, він вирішує охреститися. Вже в монастирі він веде листування з Борисом Пастернаком – відомим російським письменником, котрий також спричинився до формування поглядів Мертона. Великий вплив на Томаса мало захоплення Дзен-буддизмом, завдяки якому він читає твори Дайсецу Тейтаро Судзукі – знавця Дзен-буддизму із Далекого Сходу. Найбільш пам'ятною для Мертона стає зустріч із Далай-Ламою, котрий згодом назве його «Американським Ламою». Томас має з ним три зустрічі, на котрих вони розмовляють про тодішні проблеми у світі, духовність, а також про схожість між Християнством та Буддизмом. Мертон шукав цю схожість і до зустрічі з Далай-Ламою, і після неї. Медитації в Дзен-буддизмі він порівнював з практиками отців-пустельників. На його думку, ці дві релігії однаково як схожі, так і відмінні, проте Томас не заперечує той факт, що одна релігія від другої може черпати знання та мудрість. Ці погляди він застосовує й до інших релігій, вважаючи, що кожна з них містить у собі неоціненне джерело духовності, котрим має ділитися з іншими. Важливо згадати, що Томас Мертон активно виступав проти війни та расизму, сподіваючись на мир у всьому світі, за що був неодноразово засуджений як духовенством, так і політичною владою. Усі свої погляди щодо міжрелігійного діалогу та проблеми миру він представляє в творах та публікаціях у різних журналах.

У третьому розділі було детально розглянуто процес самопізнання людини через досвід віри на основі автобіографії Томаса Мертона «Семиярусна гора». Для того, аби краще розуміти зміст книги, було описано передісторію її написання та думки деяких критиків щодо неї. Цей твір поклав початок плідного періоду в творчості Мертона. Популярність книги була зумовлена тим, що автор у ній зумів просто відповісти на складні, актуальні на той час запитання. Досвід

віри, який був викладений у цій книзі, допоміг навернутися до Бога великій кількості людей. Це стало можливим ще й тому, що вона була перекладена майже двадцятьма мовами світу. У книзі вдалося відслідкувати розвиток покликання Мертонна, адже завдяки ситуаціям, що виникали на його життєвому шляху, він удосконалював його. Таким чином Томас намагався глибше пізнати Бога, відповідно, пізнати й самого себе. Попри те, що на початку свого перебування в монастирі він прагне позбавитися старого життя, у тому числі й перестати писати, згодом йому вдається поєднати письменницький талант і монастирське служіння. Важливо сказати, що Гетсиманія стала тим місцем, де Мертон зумів по-новому зрозуміти себе та свою віру. Томас шукає Бога всюди: у тиші, самотності, мовчанні, молитві, а особливо в контемпляціях та медитаціях. Для нього самотність не є втечею від людей, а навпаки, є наближенням до їх розуміння через кращий контакт із Богом. Тиша для Мертонна – це «місце», у якому можна почути Бога. Тиша змінює людину, оновлюючи її «Я». Молитва стає для Томаса невід’ємною частиною його життя, він здобуває великий досвід молитви, що особливо помітно в його духовних творах. Він вирізняє також медитацію й контемпляцію як одні з видів молитви, наголошуючи, що контемпляція створена для самотності, через неї Бог дає нам Сам Себе пізнати. Медитація потребує постійної практики. З її допомогою людина заглиблюється у своє єство, а не лише в серце, що, у свою чергу, дає змогу наблизитися до Бога.

Дане дослідження може слугувати як підґрунтя для подальших наукових робіт, котрі беруть за основу «Семиярусну гору» Томаса Мертонна. Насправді, ця книга є надзвичайно великим джерелом мудрості та досвіду віри людини, котра пройшла шлях від майже атеїста до високодуховної постаті. Оскільки, на даний час в Україні майже немає робіт, пов’язаних із творчістю Мертонна, це дослідження може по праву вважатися одним із перших у своєму роді й у майбутньому послужити для написання ще не однієї наукової праці.

Ця робота може бути використана як теоретична, якщо читача цікавить постать Томаса Мертонна та його основні духовні погляди, зокрема ті, що

стосуються самопізнання через віру. Людина, котра сумнівається у своєму покликанні, за допомогою цієї праці зможе краще пізнати його і переосмислити своє життя. Вона також може слугувати як джерело для подальших наукових робіт. Практичні поради, котрі дає Мертон у своїх творах, можуть бути використані людиною, котра намагається пізнати своє власне «Я» в Бозі та через віру в Нього.

Звісно, що в процесі праці над цим науковим дослідженням виникали певні труднощі. Вони стосувалися здебільшого пошуку літератури, адже більшість творів Томаса Мертона є у вільному доступі лише за кордоном. На жаль, в українською мовою майже немає перекладів творів автора, тому більшість книг, що були використані в цій роботі, є англомовними й особисто перекладені в процесі праці над даним дослідженням.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Джерела і основна література

1. Baker J. *Thomas Merton: social critic*. Lexington 1971.
2. Bochen M. (ред.) *Thomas Merton. Essential writings*. New York 2001.
3. Cunningam L. (ред.) *Thomas Merton: spiritual master. The essential writings*. New York 1992.
4. Forest J. *Living with Wisdom. A life of Thomas Merton*. New York 1992.
5. Forest J. *Thomas Merton: a pictorial biography*. New York 1980.
6. Furlong M. *Merton. A biography*. New York 1980.
7. Hart P. (ред.) *Thomas Merton. The monastic journey*. Kansas City 1977.
8. Merton T. *Mystics and Zen masters*. New York 1994.
9. Merton T. *Zen and the birds of appetite*. New York 1968.
10. Mott M. *Seven mountains of Thomas Merton*. Boston 1984.
11. Patrick H. – Montaldo J. (ред.) *The Intimate Merton: His Life from His Journals*. New York 2007.
12. Powaski R. *Thomas Merton on Nuclear Weapons*. Chicago 1988.
13. Shannon W. *Silent lamp: the Thomas Merton story*. New York 1993.
14. Wilkes P. (ред.) *Merton. By those who knew him best*. San Francisco 1984.
15. Мертон Т. *Нові зерна контемпляції*. / перекл. Мельник О. Львів 2009.
16. Мертон Т. *Роздуми на самоті* / перекл. Андрухів В. Львів 1994.
17. Мертон Т. *Семиярусна гора* / перекл. Білонога М. Львів 2017.

Додаткова література

1. Burton P. *Merton Vade Mecum*. Louisville 2016.
2. Coleman J. *Thomas Merton and Dialogue with Buddhism // America. The Jesuit review* www.americamagazine.org

3. Dumoulin H. *Introduction // Zen Buddhism: a history. Volume 1: India and China*. New York 1998.
4. Maltis E. *The meaning of the Seven Storey Mountain // The Thomas Merton Center at Bellarmine University* www.merton.org.
5. Pennington B. та ін. *Getting it all together: the heritage of Thomas Merton*. Wilmington 1984.
6. Sussman C. – Sussman I. *Thomas Merton*. New York 1980.
7. Waldron R. *Walking with Thomas Merton*. New York 2002.
8. *Семиярусна гора // Свічадо* www.svichado.com.